

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

FILOZOFICKÁ FAKULTA

JUDAISTIKA: DĚJINY A KULTURA ŽIDŮ

Egon Hostovský (1908 – 1973)

Reflexe židovství v díle (1923 – 1938)

Magisterská diplomová práce

Mgr. Jitka Götthansová

Vedoucí diplomové práce:

Prof. PhDr. Ingeborg Fialová, Dr.

OLOMOUC MMX.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a že jsem v ní uvedla všechnu použitou literaturu a prameny.

V Olomouci dne 8. srpna 2010

Děkuji všem, kdo mi byli nápomocni odbornou radou a pomocí při shromažďování potřebných dokumentů a materiálů a podpořili tak mé úsilí zpracovat diplomové téma, a to hlavně vedoucí diplomové práce Prof. PhDr. Ingeborg Fialové, Dr., Mgr. Ivaně Bednařikové – Procházkové, Mgr. Janě Kusé za korekturu a odbornou radu a pracovníkům oddělení novinových a časopiseckých fondů Vědecké knihovny v Olomouci.

Obsah:

1. Dosavadní reflexe života a díla Egona Hostovského.....	4
2. Egon Hostovský.....	6
2.1. Rodina a dětství.....	6
2.2. Léta středoškolských a vysokoškolských studií.....	7
2.3. Pražské období, první úspěchy.....	9
2.4. První emigrace (1941 – 1948).....	11
2.5. Hostovského rodina během 2. světové války.....	14
2.6. Období mezi první a druhou emigrací – Dánsko, Norsko (1948 – 1949).....	16
2.7. Druhá americká emigrace (únor 1950 – 1964).....	17
2.8. Dánské intermezzo (1964 – 1966).....	18
2.9. Třetí americká emigrace (1966 – 1973).....	19
3. Odkaz Egona Hostovského.....	21
4. Dílo Egona Hostovského do roku 1938 v přehledu.....	23
4.1. Vzory, inspirace a vlivy Hostovského literárního Umění.....	31
5. Židovství v životě a prózách Egona Hostovského.....	36
5.1. Židovství a rodina Egona Hostovského.....	37
5.2. Situace na území Československa od počátku století do začátku 2. světové války.....	40
5.2.1. Židovská periodika od konce 19. do 30. let 20. století a Hostovského působení v nich.....	43
5.3. Role židovství v díle Egona Hostovského.....	45
5.4. Hostovského prózy s židovskou tematikou.....	46
5.4.1 Hostovského pojetí antisemitismu v prózách.....	47
5.4.2. Úděl židovství a nemožnost vymanit se z něj.....	52
5.4.3. Náznaky židovské tradice v díle Egona Hostovského.....	57
6. Závěr.....	64
7. Seznam použité literatury.....	66

1. Dosavadní reflexe života a díla Egona Hostovského

Egonu Hostovskému byla věnována pozornost již od roku 1926, kdy byla vydána první sbírka povídek *Zavřené dveře: Nemocné prósy*. Od této doby se dostal do povědomí české literární kritiky. Mezi Hostovského „nejvěrnější“ kritiky patřil Karel Sezima, který se vyjadřoval k novým románům E. Hostovského. Období uzavírá rok 1939, kdy Hostovský odchází do emigrace a Evropa začíná být zahlcována Hitlerovým Německem.

Po roce 1945 se české kulturní prostředí na pár chvil opět uvolňuje a svoji pozornost upíná na autorovu tvorbu, která vznikla ve Spojených státech amerických. Etapa určitého poválečného „uvolnění“ se mění od roku 1949, kdy není autoru věnována taková pozornost jako v dřívějším období. Po roce 1990 se začíná kritika a literární věda vymaňovat z okovů režimu a čtenáři jsou seznamováni s celoživotním dílem a osudem Egona Hostovského.

Nejvíce autentických informací o životě spisovatele však získáváme z pamětí Egona Hostovského, který svůj život do roku 1966 sepsal v *Literárním dobrodružství českého spisovatele v cizině*.^{1, 2}

Cenné informace téměř z celého období Hostovského života nám podávají vzpomínky Václava Černého ve třech svazcích.³ V roce 2006 bylo publikováno také dvacet jedna dopisů E. Hostovského adresovaných V. Černému.⁴ Část korespondence otiskl i Josef Hiršal ve *Vínku vzpomínek* z roku 1991.⁵ Další publikací, v níž se ve větší míře setkáváme s reflexí Hostovského života, je A. J. Liehmova *Generace*.⁶

Nejvýznamnějším historikem literatury, jenž se dlouhodobě zabývá Egonem Hostovským a s ním související českou emigrantskou literaturou v Americe, je Vladimír Papoušek (*1957). Jeho soubor studií *Egon*

¹ Egon Hostovský, *Literární dobrodružství českého spisovatele v cizině*, Praha 1995.

² V článkách a statích o Hostovském jednoduše nazývané „Paměti“.

³ Václav Černý, *Paměti I., II., III.*, Brno 1994, 1992, 1992.

⁴ Růžena Hamanová, Jedenadvacet dopisů Egona Hostovského Václavu Černému z let 1929 – 1968 a tři dochované odpovědi Václava Černého z let 1966 – 1968 jako částečný doplněk, in.: kol. autorů, *Česká literární kritika 20. století, k 100. výročí narození Václava Černého*, Sborník č. 37, Praha 2006, s. 205 – 231.

⁵ Josef Hiršal, *Vínek vzpomínek*, Praha 1991, s. 258 – 265, 267 – 274.

⁶ Antonín Jaroslav Liehm, *Generace*, Praha 1990.

*Hostovský: Člověk v uzavřeném prostoru*⁷ patří mezi nejdůležitější rozbor Hostovského díla z hlediska stylistického, odhaluje symbolické souvislosti jeho děl a jednotlivé náměty, které se v Hostovského knihách opakují. Papoušek čtenáře také stručně seznamuje s životem autora.

V práci *Trojí samota ve velké zemi*⁸ se Vladimír Papoušek podrobněji věnuje Hostovskému pobytu v Americe od roku 1941.⁹

Biografické informace jsou shrnuty v knize Václava Sádla *Egon Hostovský a rodný kraj*,¹⁰ kam Sádlo zařadil i jinde nezveřejněné fotografie ze soukromých archívů.¹¹

Základní informace o životě a díle najdeme v literatuře encyklopedického typu.¹²

Ve dnech 21. – 23. května 1993 proběhlo v Hronově Mezinárodní vědecké sympozium o životě a díle Egona Hostovského s názvem *Návrat Egona Hostovského*. Ve sborníku, který k této příležitosti vyšel,¹³ se jednotliví autoři zabývají jazykovou, symbolickou a prostorovou stránkou Hostovského próz. Emigrace byla dalším tématem sympozia. Mezi nejznámější přispěvovatele patřili: V. Fischl, O. Hostovská, S. Máslo, V. Papoušek, V. Vaněk a další literární vědci.

V posledních letech se literatura omezuje na vzpomínky na Egona Hostovského. Cennou prací o dosud ne příliš zmiňovaném díle Ve výhni je článek B. Knejzlíkové *Zapomenutý román Ve výhni a jeho vztah k dalším raným dílům Egona Hostovského* uveřejněný v periodiku Tvar.¹⁴

Literatura, která se zabývá pouze Egonem Hostovským nebo jej připomíná, je natolik obsáhlá, že její kompletní přehled přesahuje

⁷ Vladimír Papoušek, *Egon Hostovský: Člověk v uzavřeném prostoru*, Praha 1995.

⁸ Vladimír Papoušek, *Trojí samota ve velké zemi*, Jinočany 2001.

⁹ Mimo Hostovského autor věnuje pozornost exilu Milady Součkové a Zdeňka Němečka.

¹⁰ Václav Sádlo, *Egon Hostovský a rodný kraj*, Liberec 2007.

¹¹ Soukromý archiv Olgy Castiellové-Hostovské; Václav Sádlo, *Egon Hostovský a rodný kraj*, Liberec 2007, s. 53.

¹² *Slovník zakázaných autorů, 1948 – 1980*, Praha 1991, s. 150 – 152.

ed. Vladimír Forst, *Lexikon české literatury: Osobnosti, díla, instituce, Svazek I. H – J*, Praha 1993, s. 294 – 297.

Petr Barták, *Egon Hostovský: Medailon autora a výběrová bibliografie*, Náchod 1990. J. Svoboda, *Spisovatel Egon Hostovský*, Ostrava 1993.

¹³ *Návrat Egona Hostovského, Sborník z mezinárodního sympozia o životě a díle Egona Hostovského – Hronov 21. – 23. května 1993*, Praha 1995.

¹⁴ Božena Knejzlíková, *Zapomenutý román Ve výhni a jeho vztah k dalším raným dílům Egona Hostovského*, in.: *Tvar*, č. 15, 2000, s. 10 – 11.

možnosti této práce. Z toho důvodu uvádím pouze klíčová díla, která jsou nejobsáhlejší a nejvýznamnější zdroj dat o spisovateli.¹⁵

2. Egon Hostovský

2.1. Rodina a dětství

Egon Hostovský (23. 4. 1908 – 7. 5. 1973) pocházel z hronovské obchodnické rodiny. Egonův otec Josef Hostovský (1861–1942) rozběhl spolu se svým bratrem Šimonem (1858–1933) za pomoci svých rodičů v roce 1895¹⁶ obchodní činnost s látkami. V roce 1895 již stála v Hronově malá manufaktura „Simon Hostovský a bratr“. Dobře prosperující tkalcovna zaměstnávala zhruba padesát lidí. Vztahy mezi rodinou Josefa a Simona byly velmi dramatické. Problémy pravděpodobně vyplývaly z nerovného podílu na zisku továrny, kdy byl Šimon obchodníkem a Josef spíše organizátorem výroby. Nesrovnalosti panovaly nejen v příbuzenstvu z otcovy strany, ale i z matčiny. Hostovský později přiznává,¹⁷ že až do smrti své matky nevěděl nic o jejím bratru – o svém strýci – Juliovi.

V roce 1906–1907 vybudovali v Hronově bratři Hostovští mechanickou tkalcovnu pod názvem *Mechanische Leinen- und Baumwollwaren Weberei S(imon). Hostovsky & Bruder Hronov*¹⁸ a postavili dům, ve kterém se dne 23. dubna 1908 narodil Egon Hostovský. Právě ve výše zmíněných dvou letech se vedení firmy ujal bratr Josefa Hostovského Šimon, a došlo tak ke změně vedení v tkalcovně.

Egonova matka Bedřiška Hostovská (1870-1932) porodila celkem osm dětí. Prvním byl Karel, který zemřel v kojeneckém věku, poté Ida, Marta, Růžena, Irma, Pavlína (1905–1906), synové Max a Egon. V rodině se často vyskytovaly nemoci jako tuberkulóza a podobně.

Během první světové války rodina Hostovských živila právě vinou ambiciózního bratra a neschopnosti Josefa Hostovského prosadit a byla

¹⁵ Další díla, z nichž jsem čerpala, jsou vypsána v Seznamu literatury.

¹⁶ Václav Sádlo, *Egon Hostovský a rodný kraj*, Liberec 2007, s. 11.

¹⁷ Egon Hostovský, *Literární dobrodružství českého spisovatele v cizině*, Praha 1995, s. 12.

¹⁸ Václav Sádlo, *Egon Hostovský a rodný kraj*, Liberec 2007, s. 12.

odkázaná na pomoc známých.¹⁹ První světovou válku nepřežili dva z šesti Egonových sourozenců – Max a Marta; Egon zůstal tedy jediným synem v rodině.

E. Hostovský započal svá studia na Obecné škole v Pardubicích.²⁰ Během konce první světové války²¹ se E. Hostovský dostal díky sestře Irmě k četbě světové literatury, hlavně francouzské, ruské a další (Hugo, Turgeněv, Dostojevskij, London, Sienkiewicz,...).²² Vliv na něj měl i jeho pravděpodobný příbuzný – Stefan Zweig, jehož matka a Egonova babička byly zřejmě sestrami. Se S. Zweigem se Hostovský dokonce jednou setkal – v roce 1941 v New Yorku.²³

2.2. Léta středoškolských a vysokoškolských studií

V letech 1919 – 1927 studoval Egon Hostovský na Reálném gymnáziu v Náchodě. Kvůli rozporům s ředitelem Jindřichem Spalem musel Hostovský opakovat maturitní zkoušku z matematiky. Ředitel Spal se v roce 1927 „dostal“ i do prvního románu E. Hostovského *Stezka podél cesty*, který byl vydán o rok později – v roce 1928 (a také v románu *Všeobecné spiknutí*, 1961). První kniha E. Hostovského – *Zavřené dveře* – vyšla již v roce 1926 v nakladatelství Václava Horáka. Hostovskému bylo osmnáct let. Roku 1927 vydává *Stezku podél cesty*.

Vladimír Papoušek v monografii *Egon Hostovský: Člověk v uzavřeném prostoru*²⁴ uvádí, že v letech 1925–1926 Hostovský přispíval do Moravskoslezského deníku^{25, 26} a do Studentského časopisu, kde nejprve pod pseudonymem H. Noge (povídky *Lidskost* a *V ledové říši*),^{27, 28} později

¹⁹ Václav Sádlo, *Egon Hostovský a rodný kraj*, Liberec 2007, s. 13 – 14.

²⁰ Václav Sádlo, *Egon Hostovský a rodný kraj*, Liberec 2007, s. 15, bohužel bez udání roku, kdy Hostovský začal studovat.

²¹ Václav Sádlo, *Egon Hostovský a rodný kraj*, Liberec 2007, s. 19.

²² Václav Sádlo, *Egon Hostovský a rodný kraj*, Liberec 2007, s. 19.

²³ Egon Hostovský, *Literární dobrodružství českého spisovatele v cizině*, Praha 1995, s. 30.

²⁴ Vladimír Papoušek, *Egon Hostovský: Člověk v uzavřeném prostoru*, Praha 1996, s. 13 – 14.

²⁵ Egon Hostovský, Večery v Římě, *Moravskoslezský deník* 28, 1925, č. 181, 7. 7., s. 1 – 2.

²⁶ Egon Hostovský, Ostrov neapolského zálivu, *Moravskoslezský deník* 28, 1925, č. 225, 19. 8., s. 1 – 2.

²⁷ Egon Hostovský (pseudonym H. Noge), *Lidskost*, *Studentský časopis* 3, 1923, č. 4, 18. 1., s. 152.

již pod svým jménem (povídky Bořík a Na severu),^{29, 30} zveřejňoval své prvotiny.

V roce 1924 se Egon Hostovský připojuje stejně jako např. J. B. Čapek, A. M. Píša, J. Weiss, K. Hradec a další k Literární skupině.³¹ Bylo to v době po vystoupení Jiřího Wolkeru (1900–1924) ze skupiny.

Na studentská léta s Egonem Hostovským vzpomíná ve svých Pamětech literární teoretik Václav Černý. S Hostovským se znal již od dob gymnázia v Náchodě a během studií na VŠ se stal Hostovského nejvěrnějším přítelem: „*V nás obou se tentokrát sešli dva, kteří k sobě patřili, totiž hříšnickými stránkami svých povah, to jsou pak svazky nejpevnější, studentes a non studendo (studenti byt' nazvaní od nestudování), já v té době jsem už dávno, krom Šaldy, na přednášky nechodil, Egon na ně chodit vůbec ani nezačal, dva spolubydlící filozofové, češtináři oba, a na společné fakultě, natož na společné přednášce, jsme se nikdy, ani náhodou, nesetkali!*“³² Další informace o jejich silném přátelství zůstaly zachovány v dopisech, které posílal E. Hostovský Černému z doby pobytu v Dánsku a v Americe. Dopisy jsou uloženy v Literárním archivu Památníku národního písemnictví v osobním fondu Václava Černého a byly zveřejněny ve sborníku Česká literární kritika 20. století.^{33, 34}

²⁸ Egon Hostovský, (pseudonym H. Noge), V ledové říši, *Studentský časopis* 4, 1924, č. 1, 30. 9., s. 3 – 4, 51 – 52, 117 – 118, 136 – 137.

²⁹ Egon Hostovský, Bořík, *Studentský časopis* 3, 1924, č. 9. – 10., 8. 6., s. 326 – 327.

³⁰ Egon Hostovský, Na severu, *Studentský časopis* 4, 1925, č. 5, 10. 2., s. 184 – 185; 1925, č. 6, 10. 3., s. 208.

³¹ Literární skupina byla založena roku 1921 literáty Lvem Blatným, Františkem Götzem, Čestmírem Jeřábkem, Bohušem Stejskalem, Josefem Chaloupkou a Daliborem Chalupou. Jednalo se o skupinu tvořenou hlavně moravskými autory a byli ovlivněni expresionismem a francouzským unanimismem. K dalším členům patřili např. Zdeněk Kalista, A. M. Píša, Jiří Wolker a Konstantin Biebl. Mezi lety 1921 – 1928 byl vydáván časopis skupiny – Host. Manifest skupiny, Naše naděje, víra a práce, byl v Hostu otištěn v roce 1922 a znamenal odchod Jiřího Wolkeru. Skupina se zde hlásí k socialismu, ale odmítá marxismus, je pro mravní přeměnu lidí bez revoluce a pro sbratření lidí. Skupinu spojovala víra ve výchovnou funkci tvorby, v mravní přeměnu v kosmické bratrství. Tvorba skupiny však velký společenský dosah neměla. Skupina byla ideově velmi blízká Devětsilu. Rozpory mezi nimi vznikaly v pojetí funkce umění a v chápání revoluce a socialismu. (Devětsil byl orientován promarxisticky). I přes rozpory zde členové Devětsilu publikovali své práce, např. manifesty poetismu (Karel Teige, Vítězslav Nezval). Rozpory se vyhrotily na počátku roku 1925, kdy Literární skupina hájila Wolkerův odkaz.³¹

³² Václav Černý, *Paměti I.*, Brno 1994, s. 104 – 105, cit. s. 104.

³³ Růžena Hamanová, Jedenadvacet dopisů Egona Hostovského Václavu Černému z let 1929 – 1968 a tři dochované odpovědi Václava Černého z let 1966 – 1968 jako částečný

„Působišťem“ obou přátel se stala „Strakovka“, Strakova akademie, kde se v přízemí nacházela studentská menza a v horních poschodích čítárna, knihovna, zábavní místnosti, kavárna, tzv. *école buissonnière*, místnost, kam chodili studenti za školu,³⁵ S Václavem Černým sdílel Egon Hostovský po dobu svých vysokoškolských studií na FF UK v Praze (1927–1929) stejný byt v Holešovicích. V roce 1929 studoval Hostovský krátkou dobu ve Vídni. Studií ale i přes naléhání profesora Hýska zanechal.³⁶

Od roku 1930 spolupracoval s pražskými nakladatelstvími Sfinx, Šolc a Šimáček a s dalšími.³⁷ V Praze si Hostovský našel místo interního lektora (nebo redaktora) v nakladatelství Melantrich.

2.3. Pražské období, první úspěchy

Od roku 1926 do roku 1939 autor přispívá do Kalendáře česko-židovského a od roku 1932 jej pět let rediguje. Příspěvky tvoří úryvky z Hostovského povídek a románů, zveřejňované pod jinými názvy.

Povídka *Ghetto v nich* byla vydána v roce 1928 a znamenala pro Hostovského vstup do čtenářského povědomí. Následující dílo *Následující dílo Danajský dar* (1930) představil autor již jako známý tvůrce. Bohužel však román nedosáhl takového zájmu jako *Ghetto v nich*.

V roce 1929 navštěvuje Hostovský Itálii. Fejetony *Ostrov neapolského zálivu*³⁸ a *Večery v Římě*³⁹ naznačují, že Hostovský pravděpodobně navštívil Neapol a Řím.

Po smrti Egonovy matky v roce 1932 se otec Josef Hostovský

doplňk, in.: kol. autorů, *Česká literární kritika 20. století, k 100. výročí narození Václava Černého*, Sborník č. 37, Praha 2006, s. 205 – 231.

³⁴ Korespondence byla aktivní do roku 1948, kdy byla úmyslně zakázána režimem, obnovena byla od roku 1966 do roku 1968. Růžena Hamanová, *Jedenadvacet dopisů Egona Hostovského Václavu Černému z let 1929 – 1968 a tři dochované odpovědi Václava Černého z let 1966 – 1968 jako částečný doplněk*, in.: kol. autorů, *Česká literární kritika 20. století, k 100. výročí narození Václava Černého*, Sborník č. 37, Praha 2006, s. 218.

³⁵ Václav Černý, *Paměti I.*, Brno 1994, s. 105.

³⁶ Václav Černý, *Paměti I.*, Brno 1994, s. 294.

³⁷ Heslo Egon Hostovský, in.: kol. aut., *Lexikon české literatury, Osobnosti, díla, instituce, svazek I. (H – L)*, Praha 1993, s. 294 – 297.

³⁸ Egon Hostovský, *Ostrov Neapolského zálivu*, *Moravskoslezský deník XXVIII.*, 1925, č. 225, 19. 8., s. 1 – 2.

³⁹ Egon Hostovský, *Večery v Římě*, *Moravskoslezský deník XXVIII.*, 1925, č. 181, 4. 7., s. 1 – 2.

přestěhoval do Pardubic a vazba Hostovských k hronovskému kraji byla již zpřetrhána. O to více se Hostovský vracel do Opočna, kam ho vedlo i přátelství s Ivanem Olbrachtem. Sdíleli spolu zájem o tradice ortodoxních chasidů na východě republiky. Stýká se s mnoha svými současníky, a to hlavně z důvodů myšlenkové spřízněnosti v náhledu na svět a pro sympatie k jejich dílům. Patřili mezi ně např. Jaroslav Seifert, František Halas, Josef Hora, Jan Zahradníček, Hanuš Bonn, Václav Černý a další. Právě posledně jmenovaný literární kritik Václav Černý byl prvním teoretikem zevrubně se zabývajícím dílem Hostovského.

Egon Hostovský prožíval své první lásky již během gymnaziálních studií. Největší láskou byla jeho spolužačka Jitřenka Ondráková. Do Opočna jezdíval Hostovský od roku 1929 navštěvovat právě Jitřenku Ondrákovou. Zde také poznal svou budoucí manželku – Jitřenčinu sestru Květu Ondrákovou (1910–1990). Svatba s Květou Ondrákovou proběhla v roce 1932 a po ní žili manželé v Praze.

Rok 1936 je pro Hostovského klíčový, protože se mu narodila první dcera Olga a za román *Žhář* získává Státní cenu za literaturu. *Žhář* byl také prvním románem, který byl přeložen do cizího jazyka (roku 1939 vyšel vlámsky a holandsky).⁴⁰

V letech 1937 až 1939 je Hostovský zaměstnán na ministerstvu zahraničních věcí jako aktuárský adjunkt.^{41, 42} I když pracoval v politice, nikdy k této oblasti nepřilnul. Od 25. února 1939, před vyhlášením Protektorátu Čechy a Morava, přednášel o české literatuře v Belgii a po 15. březnu 1939 zůstal na doporučení svých přátel a rodiny v zahraničí. Po okupaci Československa se kvůli svému židovskému původu v roce 1939⁴³ rozvedl se svou ženou Květou, aby neohrozil ji a jejich dceru Olgu (později Castiellovou, *1936). Květa se s dcerou odstěhovala z Prahy do Opočna.

⁴⁰ Růžena Hamanová, Jedenadvacet dopisů Egona Hostovského Václavu Černému z let 1929 – 1968 a tři dochované odpovědi Václava Černého z let 1966 – 1968 jako částečný doplněk, in.: kol. autorů, *Česká literární kritika 20. století, k 100. výročí narození Václava Černého*, Sborník č. 37, Praha 2006, s. 213.

⁴¹ Heslo Egon Hostovský, in.: kol. aut., *Lexikon české literatury, Osobnosti, díla, instituce, svazek I. (H – L)*, Praha 1993, s. 294.

⁴² Aktuárský adjunkt = nižší správní úředník.

⁴³ Olga Hostovská, Můj pen-friend E.H., in.: *Literární noviny*, 1990, č. 4, 4. 7., s. 4 – 5.

Z Belgie pokračovaly Hostovského cesty do Paříže a poté do Portugalska.

2.4. První emigrace (1941 – 1948)

Egon Hostovského zastihly zprávy o válce v zahraničí. S emigrací váhal, jak sám popisuje: „*Váhal jsem, až moje rozhodnutí uspíšil dávný kamarád, katolický básník. Přišel mi domluvit, abych odjel. Jsem prý jeden z mála Židů, které stojí za to zachránit. Jinak Židy nenávidí, zavinili všechno neštěstí... Přítel od dětství. Byl jsem z toho tak příšerně smutný, že jsem prostě musel pryč.*“⁴⁴ Rozhodnutí o odjezdu bylo tedy doprovázeno zklamáním z vyjádření přítele z dětství. Jak se ale později ukázalo, jeho rada byla naprosto na místě.

Na odchod Hostovského a dalších literátů vzpomíná Václav Černý: „*Doufali jsme trochu ve styk s cizinou prostřednictvím odcházejících spisovatelů, Hostovský byl přítelem ještě z mládí, Jelínek přítel nedávný. Marně. Měli v cizině co dělat sami se sebou.*“⁴⁵ Musíme si uvědomit, že se Hostovský ocitl zcela bez rodiny, odjel pouze s jedním kufrem, v němž měl jeden rezervní oblek.⁴⁶

Emigrace byla pro Hostovského náročná, naplněná steskem po domově, rodině a ztížena jazykovou neznalostí, se kterou dennodenně válčil. Emigrace ale nepředstavovala pro Hostovského utrpení, jak píše jeho dcera Olga.⁴⁷

Tragédií bylo pro jejího otce znemožnění styku s vlastí a fakt, že se mu jeho přátelé báli psát a pokud napsali, měli často co dočinění s tehdejší StB. Jediným možným stykem byla korespondence s dcerou Olgou, která probíhala od roku 1956 a vyznačovala se různými zašifrovanými hesly a Hostovského podpisem „Edita“, užívaným ve snaze o utajení.

Dalšími působišti Egona Hostovského, jak již bylo naznačeno, se stala následující města: Paříž (zde vykonával povolání kulturního poradce) a Lisabon (zde byl členem výboru československých uprchlíků, který jim

⁴⁴ Antonín Jaroslav Liehm, *Generace*, Praha 1990, cit. s. 376.

⁴⁵ Václav Černý, *Paměti II.*, Brno 1993, cit. s. 101.

⁴⁶ Egon Hostovský, *Literární dobrodružství českého spisovatele v cizině*, Praha 1995, s. 44.

⁴⁷ Olga Hostovská, Můj pen-friend E.H., *Literární noviny*, 1990, č. 4., 4. 7., s. 4.

zajišťoval pomoc⁴⁸), kde se mu podařilo získat americké vízum. Hostovský podepsal v Paříži smlouvu na vydání románů *Dům bez pána* a *Žhář* ve francouzštině.⁴⁹ Ve Francii zůstal až do jejího pádu v červnu 1940. „Nuže, po pádu Francie jsem uvízl na mnoho měsíců v Portugalsku.“⁵⁰

V Literárním dobrodružství Hostovský přiznává, že se měl mnohem lépe než ostatní uprchlíci, protože se ho nejprve ujal československý bývalý konzul František Čejka a poté matka sekretářky britského konzula.⁵¹

Od února 1941 žil Egon Hostovský v Americe a až do roku 1947 působil jako úředník na československém konzulátu až do roku 1947. Část svého života strávil také v Milburnu v New Jersey.

Z počátku osamělá newyorská perioda Hostovského emigrace (1940–1946) vyvrcholila druhým sňatkem. V roce 1944 se Hostovský oženil s o dvanáct let mladší ženou, Jindrou Brumlíkovou, která byla poslána rodiči do USA, aby byla ochráněna před nacistickým režimem.

Hostovský shrnuje svůj exil a problémy s ním v těchto větách: „*Spisovatele by mohlo zajímat, že pro mne je každý exil tragédií, i pokud jde o vydavatelské možnosti. Každá země dává samozřejmě přednost vlastním autorům a autoři v překladech saturují malou zemi velice rychle a velkou jen o něco pomaleji. ...Další problém: O jakém prostředí psát, odkud vzít náměty? Myslím, že za víc než půl života v Americe – s přestávkami – jsem tuhle zemi poznal dost dobře a dost zblízka a z mnoha stran. A přece bych si netroufl napsat americký román. ... Problém, zda odejít či neodejít, je trvalý, nikdy nezmizí, a nemám velkou důvěru k těm, kteří tvrdí, že si jej vyřešili jednou provždy.*“⁵² Exil znamenal pro spisovatele neustálý boj se sebou samým, s okolím, s touhami po domovině a s touhou po návratu.

Roku 1942 byl v New Yorku vydán Hostovského román *Sedmkrát v hlavní úloze*. Na knihu zaútočil Stanislav Budín jako na „pod symbolizující rouškou skrytou kritiku českých, blíže nekonkretizovaných

⁴⁸ Václav Sádlo, *Egon Hostovský a rodný kraj*, Liberec 2007, s. 39.

⁴⁹ Egon Hostovský, *Literární dobrodružství českého spisovatele v cizině*, Praha 1995, s. 49.

⁵⁰ Egon Hostovský, *Literární dobrodružství českého spisovatele v cizině*, Praha 1995, s. 58.

⁵¹ Egon Hostovský, *Literární dobrodružství českého spisovatele v cizině*, Praha 1995, s. 58.

⁵² Antonín Jaroslav Liehm, *Generace*, Praha 1990, cit. s. 381.

intelektuálů“. Politicky se prý Hostovský staví proti české otázce. Proti tomuto románu vystoupil také ředitel Československé tiskové kanceláře Roman Muenzer. Kniha vzbudila diskusi i na přednášce Romana Jakobsona v československém kulturním kroužku v New Yorku. Na stranu Egon Hostovského se postavilo mnoho osobností tamějšího českého exilu – Jiří Voskovec, Bohuslav Martinů nebo Adolf Hoffmeister.

*„Hostovský celou kampaň velmi těžce nesl, mrzel ho zřejmě především útok Jakobsonův, protože se jednalo o uznávanou osobnost se značným vlivem. Ale i sám fakt odmítnutí díla částí exilové komunity ještě více prohloubil jeho vnitřní pocity nejistoty a osamělosti.“*⁵³ Příčinou kritiky bylo však „pouze“ nepochopení a zjednodušený výklad postav Hostovského románu.

Po skočení války v roce 1945 kontaktoval svou bývalou ženu Olgu v Československu a dozvěděl se, že jeho otec zemřel v roce 1942 během transportu z Olomouce do Terezína. Během holocaustu zahynuly i Hostovského sestry Ida, Růžena a Irma - dvě poslední jmenované i s celými rodinami.

Po skončení války si Hostovský nebyl jistý, zda se má do své domoviny vrátit. „...a František Halas mi napsal: *Válka neskončí, dokud Tě neobejmu... Olbracht naopak radil k opatrnosti: Nevím, nevím, snad bys neměl, tady bude foukat ostrý vítr... Clementis prosadil, že každý zaměstnanec MZV, který strávil válku v cizině, musí aspoň načas domů. Ale mně napsal, že na můj návrat nenaléhá, že můj pobyt v USA má kulturní význam.*“⁵⁴ Egon Hostovský se však rozhodl jinak.

Po válce se v roce 1946 Hostovský vrátil do Československa se svou novou ženou Jindrou Brumlíkovou a dvouletou dcerou Jarmilou⁵⁵ (1945, Kalifornie –1973⁵⁶) a při tomto pobytu také viděl naposledy svůj rodný Hronov. Václav Černý komentuje příjezd Hostovského: „*Jakmile se*

⁵³ Vladimír Papoušek, *Egon Hostovský: člověk v uzavřeném prostoru*, Praha 1996, cit. s. 25.

⁵⁴ Antonín Jaroslav Liehm, *Generace*, Praha 1990, cit. s. 377.

⁵⁵ V rodokmenu, který je zveřejněný na stránkách:

<http://members.ozemail.com.au/~host/hostovsk.htm> (vyhledáno dne 5. 8. 2010) je uveden další potomek Egon Hostovského – dcera Diane Hostovsky. Byla sestrou Jarmily a po sňatku užívala příjmení Harris. Bohužel zde nejsou uvedena data, ale pravděpodobně se narodila po dceři Jarmile.

⁵⁶ Místo úmrtí není uváděno.

z Ameriky vrátil do vlasti Egon Hostovský, byl znovu náš.⁵⁷ Dcera Olga právě toto období let 1946–1948 považuje za otcovo nejšťastnější.⁵⁸ Úmyslem Hostovského bylo usadit se zde natrvalo. Manželka Jindra si však v Československu nedokázala zvyknout a roku 1947 se vrátila i s dcerou do Spojených států. Hostovský zůstal zde, i když první měsíce nemohl nalézt byt, do Prahy dojížděl z Dobříše, nebo přespával u pražských známých.

2.5. Hostovského rodina během 2. světové války

Jak již bylo uvedeno výše, druhá světová válka připravila o život otce i dvě sestry Egona Hostovského. O dosavadním životě Josefa Hostovského bylo pojednáno detailněji v kapitole 2.1. (Rodina a dětství) o Hostovského rodině. Podrobnější informace o životech jeho sester se v literatuře bohužel neobjevují, proto jsme odkázáni na informace, které po holocaustu zachovali příbuzní sourozenců v památníku Yad Vashem v Jeruzalémě⁵⁹, v Izraeli.

Hostovského otec Josef⁶⁰ se v pozdějším věku přestěhoval ke svým dcerám do Prostějova a zemřel během příprav na transport v Olomouci dne 27. června 1942. Nacistická moc projevila absurdní smysl pro humor – tělo otce bylo doručeno jako nevyplacená zásilka pardubické židovské obci (kam podle místa narození náležel).⁶¹

Obě sestry, Irma a Růžena, užívaly po svatbě stejného příjmení – Bauer – provdaly se totiž za dva bratry.⁶²

Irma Hostovská – Bauer⁶³ (*25. 10. 1899, Hronov), žena v domácnosti, se vdala za Ludvíka Bauera⁶⁴ (*28. 3. 1883), byla deportována spolu se svým manželem a dvěma syny do Terezína a poté do Treblinky, kde 8. 10.

⁵⁷ Václav Černý, *Paměti III.*, Brno 1992, cit. s. 89.

⁵⁸ Olga Hostovská, Můj pen-friend E.H., *Literární noviny*, 1990, č. 4, 4. 7., s. 4 – 5.

⁵⁹ <http://www.yadvashem.org/>, vyhledáno dne 5. 8. 2010.

⁶⁰ http://www.yadvashem.org/wps/portal/!ut/p/ s.7 0 A/7 0 2KE?last_name=hostovsky&first_name=josef&location=czechoslovakia&next_form=results, Hostovsky Josef, vyhledáno dne 5. 8. 2010.

⁶¹ Václav Sádlo, *Egon Hostovský a rodný kraj*, Liberec 2007, s. 40.

⁶² http://www.holocaust.cz/cz2/resources/ros_chodes/1999/02/hostovsky, vyhledáno dne 5. 8. 2010.

⁶³ http://www.yadvashem.org/wps/portal/!ut/p/ s.7 0 A/7 0 2KE?last_name=bauer&first_name=&location=prostejov&next_form=results, Bauer Irma, vyhledáno dne 5. 8. 2010.

⁶⁴ http://www.yadvashem.org/wps/portal/!ut/p/ s.7 0 A/7 0 2KE?last_name=bauer&first_name=&location=prostejov&next_form=results, Bauer Ludvik, vyhledáno dne 5. 8. 2010.

1942 nebo krátce po tomto datu celá rodina umírá v plynové komoře. V životopisu Ludvíka, manžela Irmy, najdeme údaj o adrese v Prostějově – Hanácká ulice.

Manželé měli syny Zdeňka⁶⁵ (*1926) a Petra⁶⁶ (*1930) a v jejich životopisech se dovídáme, že umírají v roce 1942.

Růžena Hostovská – Bauer⁶⁷ (*3. 10. 1898, Hronov), žena v domácnosti, žila s manželem Josefem⁶⁸ (*19. 10. 1889) také v Prostějově. Manželství zůstalo bezdětné. Oba manželé byli deportováni do Terezína a poté do Malého Prostince u Minsku, kde 25. srpna 1942 nebo brzy poté umírají v plynové komoře.

V záznamech se objevuje rovněž jméno Erna Bauer, pův. Grünhut.⁶⁹ (*1898, Kroměříž). Byla manželkou Leo Bauera (*12. 12. 1879), žili v Prostějově. Pravděpodobně se jednalo o třetího bratra z rodiny Bauerů. Erna Bauer zemřela roku 1942 nebo 1943 v Osvětimi.

Hostovského třetí sestra Ida⁷⁰ (*30. 5. 1896, Hronov) se vdala za Karla Tilleho, se kterým žila ve Slapech. Byla ženou v domácnosti, životopis se bohužel nezmiňuje, jestli měla děti, nebo nikoli. Jméno manžela se v databázi obětí holocaustu nenachází. Ida Hostovská – Tilleová zemřela po 1. únoru 1943 v Osvětimi.

Vzhledem k tomu, že neexistuje kompletní seznam obětí holocaustu, je velmi těžké vyhledat všechny příslušníky Bauerových rodin a příbuzných. Databáze jmen obsahuje mnoho odkazů na osoby s příjmením Bauer, ale naopak zase chybí jejich místa narození, bydliště a další informace.

⁶⁵http://www.yadvashem.org/wps/portal/!ut/p/ s.7 0 A/7 0 2KE?last_name=bauer&first_name=&location=prostejov&next_form=results, Bauer Zdenek, vyhledáno dne 5. 8. 2010.

⁶⁶http://www.yadvashem.org/wps/portal/!ut/p/ s.7 0 A/7 0 2KE?last_name=bauer&first_name=&location=prostejov&next_form=results, Bauer Petr, vyhledáno dne 5. 8. 2010.

⁶⁷http://www.yadvashem.org/wps/portal/!ut/p/ s.7 0 A/7 0 2KE?last_name=bauer&first_name=&location=prostejov&next_form=results, Bauer Ruzena, vyhledáno dne 5. 8. 2010.

⁶⁸http://www.yadvashem.org/wps/portal/!ut/p/ s.7 0 A/7 0 2KE?last_name=bauer&first_name=&location=prostejov&next_form=results, Bauer Josef, vyhledáno dne 5. 8. 2010.

⁶⁹http://www.yadvashem.org/wps/portal/!ut/p/ s.7 0 A/7 0 2KE?last_name=bauer&first_name=&location=prostejov&next_form=results, Bauer Erna, vyhledáno dne 5. 8. 2010.

⁷⁰http://www.yadvashem.org/wps/portal/!ut/p/ s.7 0 A/7 0 2KE?last_name=tilleova&first_name=ida&location=czechoslovakia&next_form=results, Tilleova Ida, vyhledáno dne 5. 8. 2010.

2.6. Období mezi první a druhou emigrací – Dánsko, Norsko (1948-1949)

Úmysl E. Hostovského, že by ve své rodné zemi po roce 1947 zůstal natrvalo, byl zmařen, protože byl spisovatel vystaven tlaku – tentokrát politickému: *„Bylo mi úzko, stále více na mě tlačili, abych byl nějak politicky aktivní, a já tušil, že líp nebude. Tak radši pryč. Ale do exilu ne, to ne, to radši pryč. Jako kulturní přidělenec jsem odjížděl do Norska s jediným plánem: začas se přijedu podívat a pak se rozhodnu. Přijel jsem pak skutečně, na tři dny, a pochopil jsem, že se vrátit nemohu.“*⁷¹ S tímto tušením se snaží získat místo v zahraničním zastupitelském úřadě a dostává funkci diplomata v Norsku. Již jako legační tajemník odjíždí v květnu roku 1948 do Norska, před Vánocemi na tři dny navštěvuje do Prahy a poté se opět do Norska vrací.⁷² Hostovský se ale po roce rozhodl vzdát se místa zastupitele: *„...já na nic nečekal a rezignoval jsem sám, protože jsem považoval za nemravné sloužit vládě, které jsem se bál.“*⁷³ Hostovský byl tedy do února 1950 politickým emigrantem v Norsku. Svoji norskou emigraci komentoval takto: *„Žil jsem v Norsku a svět se mi zase začal jevit růžovější. Měl jsem literární úspěchy a lidé se ke mně chovali báječně. Jako k Čechoslovákovi a jako ke kamarádovi, který se ocíl v trable – i když si ho, podle mínění většiny, zavinil sám. Pak jsem konečně dostal imigrační vízum a znovu jsem se vrátil do USA... Nejmundřejší mi připadlo zakotvit, nepovažovat současnou situaci za další provizorium, ale přijmout USA jako novou vlast a pokusit se být přijat... Byl to přece jen domov, země, jejímž občanem jsem se stal, měl jsem americkou ženu, dvě zde narozené děti.“*⁷⁴ Jeho další cesta tedy končí v USA, kde od roku 1950 již natrvalo žil. Živil se prací učitele českého jazyka, novinářinou, byl redaktorem rádia Svobodná Evropa.

Václav Černý shrnuje Hostovského politické postoje a poslední setkání...: *„Vzpomínám si na přátele mezi všemi drahého, Egona Hostovského, a na těch našich několik setkání, když se roku 1946 z válečného exilu velmi dočasně vrátil; byl člověk v gruntu nepochybný, ale*

⁷¹ Antonín Jaroslav Liehm, *Generace*, Praha 1990, cit. s. 378.

⁷² Vladimír Papoušek, *Egon Hostovský: Člověk v uzavřeném prostoru*, Praha 1996, s. 26.

⁷³ Antonín Jaroslav Liehm, *Generace*, Praha 1990, cit. s. 378.

⁷⁴ Antonín Jaroslav Liehm, *Generace*, Praha 1990, cit. s. 378 – 379.

z 'Beneše emigračního' si přinášel dojem odporu smíšeného s nedůvěřivým strachem, sděloval mi jej soukromně a tiše, z úst do ucha; a vracel se jen, aby si na našem ministerstvu zahraničí, v jehož službách za emigrace byl, opatřil rychle jmenování na externí post v Norsku, zůstat doma rozhodně nechtěl. A to jsme se v životě viděli naposled."⁷⁵...a Egonovo přesvědčování přítele o odchodu do exilu: „Egon Hostovský, dávný přítel, dokončoval svůj krátký pobyt doma po roce 1945, chystal se nastoupit místo kulturního ataše v Skandinávii, k němuž mu dopomohla blahovůle Jana Masaryka a Clementisova, pozval mne k poslední skleničce na rozloučenou do vinárny na rohu Ostrovní: 'Odejdi odsud, Vašku!'“⁷⁶ Václav Černý však svého přítele nenásledoval.

2.7. Druhá americká emigrace (únor 1950–1964)

Kvůli své rodině v Americe se Hostovský rozhodl k návratu. Od února 1950 žije opět ve Spojených státech. Léta druhé emigrace byla vyplněna literární tvorbou. Je zajímavé, že se autor věnuje neustále českému tématu. S tím souvisí i jazyk jeho děl, která psal vždy česky, a jež byla až po dokončení přeložena do angličtiny.⁷⁷ Důvodem byla snad i nedokonalá znalost anglického jazyka. Kvůli zkušenostem z minulosti se nestal členem žádných spolků ani emigrantských kruhů. V období autorova druhého exilu vznikla jeho díla *Nezvěstný* (1950) a poslední román *Tři noci* (1964). Dá se říci, že se Hostovský právě v tomto období musel nejvíce potýkat s nepochopením jeho děl, popřípadě s jejich špatnými překlady. Musel tedy neustále bojovat za své romány a za své často nepochopené myšlenky a ideje.

Snažil se také vyhýbat se jakýmkoliv společenstvím – emigrantským, náboženským, politickým apod. Příslušnost k nějaké skupině v něm vzbuzovala obavy.⁷⁸

V literatuře nenajdeme data rozvodu s Jindrou Brumlíkovou, ani rok nového sňatku s Američankou Reginou Weissovou. Regina (1929–1993) pocházela ze zámožné rodiny německého obchodníka, přesídleného do

⁷⁵ Václav Černý, *Paměti III.*, Brno 1992, cit. s. 179.

⁷⁶ Václav Černý, *Paměti III.*, Brno 1992, cit. s. 198.

⁷⁷ Vladimír Papoušek, *Egon Hostovský: Člověk v uzavřeném prostoru*, Praha 1996, s. 27.

⁷⁸ Vladimír Papoušek, *Egon Hostovský: Člověk v uzavřeném prostoru*, Praha 1996, s. 27.

Holandska a poté do USA. Sňatek musel proběhnout před rokem 1958, protože se manželům toho roku narodil syn Paul (*1958).⁷⁹ Byla to právě Regina Hostovská, která sepsala životopisy Egonových sourozenců, zesnulých během holocaustu, pro jeruzalémský památník Yad Vashem.

2.8. Dánské intermezzo (1964–1966)

Další významnou etapou Hostovského života byl pobyt v Dánsku od roku 1964, nyní již se spisovatelovou třetí manželkou Reginou Weissovou⁸⁰ a s šestiletým synem Paulem. Na pobyt v Dánsku se Hostovský těší, jak píše v dopise své dceři Olze ze dne 26. září 1963.⁸¹ Těší se z toho, že je v Dánsku levněji a bude se mu tedy žít lépe než v USA. Olga Hostovská si však myslí, že se jejímu otci stýskalo po Evropě, ale bohužel po Evropě mezi světovými válkami.⁸² V Dánsku navštěvuje svou sestřenicí Rózu, u které před lety žila Hostovského sestra Irma; malíře Paula René Gauguina; poznává svou budoucí překladatelku do dánštiny Elsu Westh-Neuhardovou⁸³ a setkává se se svou dcerou Olgou, již viděl naposledy právě před svým odjezdem v červnu 1966.⁸⁴

V Dánsku si spisovatelova rodina také nezvykla, a proto dva roky nato následovala cesta zpět do Ameriky. Na návrat se Hostovský netěšil, jak sám napsal: „*Na tento návrat do Ameriky se těším jako na vlastní kremaci. Ale nehnu brvou...*“⁸⁵ Celý pobyt v Dánsku komentuje Hostovský takto: „*Začal jsem tedy znovu – v Dánsku. A měl jsem tu větší štěstí než v USA. Aspoň v tom, že jsem se tu mohl víc uplatnit jako kulturně politický žurnalista. Rovněž se zdálo, že proniknu do rozhlasu a televize. Ale tehdy se stalo cosi, co jsem nečekal, na co jsem nebyl připraven, i když to bylo samozřejmé. Jako už profesionální emigrant jsem po tolika letech*

⁷⁹ Růžena Hamanová, Jedenadvacet dopisů Egona Hostovského Václavu Černému z let 1929 – 1968 a tři dochované odpovědi Václava Černého z let 1966 – 1968 jako částečný doplněk, in.: kol. autorů, *Česká literární kritika 20. století, k 100. výročí narození Václava Černého*, Sborník č. 37, Praha 2006, s. 219.

⁸⁰ Regina Weissová – z německé zámožné obchodnické rodiny.

⁸¹ Olga Hostovská, Můj pen-friend E.H., *Literární noviny*, 1990, č. 4, 4. 7., s. 4.

⁸² Olga Hostovská, Můj pen-friend E.H., *Literární noviny*, 1990, č. 4, 4. 7., s. 4.

⁸³ Růžena Hamanová, Jedenadvacet dopisů Egona Hostovského Václavu Černému z let 1929 – 1968 a tři dochované odpovědi Václava Černého z let 1966 – 1968 jako částečný doplněk, in.: kol. autorů, *Česká literární kritika 20. století, k 100. výročí narození Václava Černého*, Sborník č. 37, Praha 2006, s. 218.

⁸⁴ Olga Hostovská, Můj pen-friend E.H., *Literární noviny*, 1990, č. 4, 4. 7., s. 4.

⁸⁵ Olga Hostovská, Můj pen-friend E.H., *Literární noviny*, 1990, č. 4., 4. 7., s. 4.

zapomněl, že jsem do nové emigrace zavezl tentokrát i rodinu, která z domova nemusela odejít, nýbrž mne následovala, a již se začalo stýskat po rodné zemi tak, že to až hraničilo nervovým otřesem. Nechal jsem všeho a vrátil se do USA, to bylo v šestašedesátém, kde mne přátelé uvítali poněkud výsměšně. A kde jsem měl pocit, že jsem naprostý a definitivní životní smolař.“⁸⁶ Smysl pro rodinu a snad i strach z osamocení v Dánsku tedy Hostovského znovu „navrátil“ do Ameriky.

2.9. Třetí americká emigrace (1966–1973)

Po návratu do Spojených států v roce 1966 zde žil Hostovský až do své smrti v roce 1973. Roku 1968 byl spisovatel pozván Svazem československých spisovatelů do Československa. Pozvání přijal, dokonce měl již zakoupenou letenku do Prahy na 4. září 1968. „*Jeho návrat se však nikdy neuskutečnil, obavy a vypěstovaná nedůvěra k politickým proměnám posloužily tentokrát téměř jako proroctví.*“⁸⁷ Spojení s domovinou muselo tedy až do konce Hostovského dní probíhat pouze formou dopisů se jeho přáteli Jaroslavem Seifertem a Františkem Rubínem. Korespondence probíhala i s jeho dcerou Olgou, usazenou v Itálii.

V dopise od Františka Hrubína je Hostovský zván do Československa: „*Egone, přijed' na pár dní! Všichni bychom Tě rádi viděli, je nás pamětníků už málo, přijed'! V říjnu mají být nějaké oslavy (ne oficiální) Halasovy v Kunštátě, bude nás tam hodně jeho přátel. A nezávid' mi, že mi to píše, je to jen povrchní zdání, dřu to ze sebe a nevím, má-li to vůbec cenu. Víš, Egone, závidím jednomu druhu spisovatelů, které kritika přehlíží a jejichž patronem je Alexandre Dumas. Kdybych tak uměl napsat Tři mušketýry! A protože to neumím takhle, dal jsem se na umění. To je celé tajemství toho, co dělám. Tvůj dědek Franta Hrubín.*“⁸⁸ Díky pozvánkám se Egon Hostovský rozhodl podniknout cestu do Československa, i když již těžce nemocný, na jaře roku 1973. „*Tehdy se také zrodila myšlenka rozhovoru. Hostovskému nebylo dobře, vlastně mu bylo stále méně dobře, těžko*

⁸⁶ Antonín Jaroslav Liehm, *Generace*, Praha 1990, cit. s. 379.

⁸⁷ Vladimír Papoušek, *Egon Hostovský: Člověk v uzavřeném prostoru*, Praha 1996, cit. S. 29.

⁸⁸ Antonín Jaroslav Liehm, *Generace*, Praha 1990, cit. s. 375.

*snášel ozařování a ještě méně lidi, kteří mu do telefonu vysvětlovali, že mu vlastně tak moc není. ‚Co to kecáte,‘ křičel do sluchátka, ‚mám rakovinu, víte to dobře, tak buď držte hubu, nebo mě nevolejte!‘*⁸⁹

Plánovaná cesta se bohužel ze zdravotních důvodů nekonala: „Nemoc se prudce zhoršila, Egon Hostovského odvezli v bolestech do nemocnice, kde málem ještě ten večer umřel. Ale Hronováci jsou z dobrého materiálu a mají zvláštní kořínek. Přestál těžkou krizi, ještě těžší operaci, nemohl se ještě sám ani zvednout na polštářích, a už mi vzkazoval z nemocnice: Pošlete další otázky, ať mám o čem přemýšlet. A české knížky, nemáte? – Na nočním stolku se hromadily dopisy zneklidněných přátel, Jiřího Voskovce, Grahama Greena, Jaroslava Seiferta, Lewise Mumforda a tolika dalších. Sotva ho vezli domů, do modrobílého domečku uprostřed milfordské zeleně, volal: Tak kdypak přijedete? Byl pobledlý, pohublý, ale v očích už mu zase hrálo. Zeptal jsem se: Jak se cítíte?... Pitomá otázka. Usmál se, smutně, poťouchle, lišácky, trochu klukovsky: Žiju!“⁹⁰ A. J.

Liehm takto sepsal jeden z posledních rozhovorů s Egonem Hostovským.

Zpětně, ke konci života, označoval jako svou nejtěžší emigraci onu první, kdy se od roku 1939 do roku 1941 potácel Evropou a nakonec se rozhodl vycestovat do Ameriky. Nejtěžší byla hlavně v nepopsatelném stesku po domově – i ve stesku po židovství.

Egon Hostovský trpěl vysokým krevním tlakem a také silnými depresemi.⁹¹ 13. dubna 1968 jej postihla mozková mrtvice, která zanechala sklerotické poruchy na krku a na mozku.⁹² V den svých pětadesátých narozenin byl Egon Hostovský převezen do nemocnice v Montclair v New Yorku, kde 7. května 1973 zemřel.

V roce 1991 byl Egonu Hostovskému z rukou Václava Havla propůjčen

⁸⁹ Antonín Jaroslav Liehm, *Generace*, Praha 1990, cit. s. 375.

⁹⁰ Antonín Jaroslav Liehm, *Generace*, Praha 1990, cit. s. 383 – 384.

⁹¹ Růžena Hamanová, Jedenadvacet dopisů Egona Hostovského Václavu Černému z let 1929 – 1968 a tři dochované odpovědi Václava Černého z let 1966 – 1968 jako částečný doplněk, in.: kol. autorů, *Česká literární kritika 20. století, k 100. výročí narození Václava Černého*, Sborník č. 37, Praha 2006, s. 222.

⁹² Růžena Hamanová, Jedenadvacet dopisů Egona Hostovského Václavu Černému z let 1929 – 1968 a tři dochované odpovědi Václava Černého z let 1966 – 1968 jako částečný doplněk, in.: kol. autorů, *Česká literární kritika 20. století, k 100. výročí narození Václava Černého*, Sborník č. 37, Praha 2006, s. 229.

in memoriam Řád Tomáše Garrigua Masaryka II. třídy za zásluhy o demokracii a lidská práva.⁹³

3. Odkaz Egona Hostovského

Pokud chceme nastínit odkaz Egona Hostovského české literatuře, musíme se zde zmínit o souhrnném vydání jeho děl u nás, o korespondenci a o založení Ceny Egona Hostovského.

Dcera Egona Hostovského Olga se po smrti poslední ženy svého otce, Reginy, ujala velké editorské práce – vydání všech děl otce v jeho domovině. Po Regině Hostovské zdědil práva na romány syn Paul, který své nevlastní sestře Olze předal plnou moc k uskutečnění vydání děl. Celkem vyšlo dvanáct svazků s Hostovského díly⁹⁴, které jsou v dnešní době zcela rozprodané.

Korespondence Egonam Hostovského s jeho dcerou Olgou mohla být vydána, ale v Hostovského poslední vůli bylo vysloveno přání, aby se nic z jeho korespondence nezveřejňovalo.⁹⁵ Toto přání bylo porušeno vydáním korespondence s Václavem Černým⁹⁶ a s Josefem Hiršalem.⁹⁷ Poskytuje nám však cenný záznam Hostovského života.

Tradice literární Ceny Egona Hostovského byla založena v roce 1974 jeho poslední ženou Reginou Weissovou-Hostovskou. Po smrti Hostovského ženy cenu uděloval syn manželů Paul Hostovský. Do roku 1989 let byla cena udělována v Torontu spisovatelům, jejichž díla nemohla vyjít v Československu, ale byla vydávána v exilových nakladatelstvích. Porota sestavená z literátů a literárních teoretiků hodnotila romány, jejichž

⁹³ Egon Hostovský se s Václavem Havlem setkává v roce 1968 v New Yorku. Růžena Hamanová, Jedenadvacet dopisů Egona Hostovského Václavu Černému z let 1929 – 1968 a tři dochované odpovědi Václava Černého z let 1966 – 1968 jako částečný doplněk, in.: kol. autorů, *Česká literární kritika 20. století, k 100. výročí narození Václava Černého*, Sborník č. 37, Praha 2006, s. 229 - 230.

⁹⁴ 1. Ztracený stín, Případ profesora Körnera, 2. Černá tlupa, Žhář, 3. Dům bez pána, 4. Listy z vyhnanství, Úkryt, 5. Sedmkrát v hlavní úloze, 6. Cizinec hledá byt, Dobročinný večírek, 7. Nezvěstný, 8. Půlnoční pacient, 9. Všeobecné spiknutí, 10. Tři noci, Epidemie, 11. Drobné prózy (Pan Lorenz, Modré světlo, Tři starci, Osamělí buřiči), 12. Literární dobrodružství českého spisovatele v cizině. Spisy nevycházely chronologicky.
⁹⁵ http://holocaust.cz/cz2/resources/ros_chodes/1999/02/hostovsky, vyhledáno dne 5. 8. 2010.

⁹⁶ Růžena Hamanová, Jedenadvacet dopisů Egona Hostovského Václavu Černému z let 1929 – 1968 a tři dochované odpovědi Václava Černého z let 1966 – 1968 jako částečný doplněk, in.: kol. autorů, *Česká literární kritika 20. století, k 100. výročí narození Václava Černého*, Sborník č. 37, Praha 2006, s. 205 – 231.

⁹⁷ Josef Hiršal, *Vínek vzpomínek*, Praha 1991, s. 258 – 265, 267 – 274.

umělecká hodnota převyšovala průměrnou produkci. Po přestávce v letech 1993 a 1994, kdy nebyla cena udělována, se jí v letech 1995-1999 ujala Obec spisovatelů. Finanční odměny pro vítěze zajišťovala rodina Egona Hostovského.

Naposledy byla cena udělena v roce 1999, kdy se Paul Hostovský rozhodl kvůli nepříznivé finanční situaci o jejím ukončení. „...*Paul... je momentálně ale ve finanční tísní a napsal mi, že uvažuje o prodeji obrazů po rodičích, aby mohl cenu dále financovat. Já osobně se domnívám, že jeho matka i on jakožto soukromníci a američtí občané udělali pro českou literaturu dost, a nenajde-li se žádná instituce, která by se místo nich této bohulibé činnosti ujala, bude asi nejlepší udělování ceny Egona Hostovského letos ukončit. Tento svůj názor jsem sdělila Paulovi, Obci spisovatelů i členům jury,*“ informovala Olga Hostovská v roce 1999 měsíčník Roš Chodeš.⁹⁸

Mezi nejvýznamnější osobnosti poroty patřili např. A. J. Liehm, J. Škvorecký, J. Voskovec, J. Trefulka, M. Jungmann, J. Lopatka a další.

Mezi umělce ohodnocené první cenou patří například Z. Salivarová (1976, *Nebe, peklo, ráj*)⁹⁹, E. Bondy (1981, *Invalidní sourozenci*), L. Procházková (1982, *Růžová dáma*), M. Uhde (1986, *Velice tiché ave*), J. Hiršal (1988, *Vínek vzpomínek*), J. Stránský (1991, *Zdivočelá země*), V. Fischl (1992, *Kuropění, Jeruzalémské povídky*), J. Topol (1995, *Sestra*), E. Kantůrková (1999, *Zahrada dětství jménem Eden*) a další spisovatelé.¹⁰⁰

V rámci československé literatury zaujímal Egon Hostovský v období od dvacátých do sedmdesátých let 20. století výjimečné postavení. Na poli literatury se totiž objevil vedle mnohem starších kolegů spisovatelů. Blízký mu byl přítel Ivan Olbracht (1882–1952), který byl téměř o třicet let starší. Karla Čapka (1890–1938) od Hostovského dělila téměř dvě desetiletí, o deset let byl starší Karel Konrád (1899–1974). Mezi jeho současníky můžeme zařadit Františka Kubku (1902–1974) a Jana Čepa (1902–1974),

⁹⁸ http://www.holocaust.cz/cz2/resources/ros_chodes/1999/02/hostovsky, vyhledáno dne 3. 8. 2010.

⁹⁹ V závorce je vždy uveden rok získání ceny a název literárního díla.

¹⁰⁰ Kompletní seznam zde: <http://www.ucl.cz/ceny/?c=11>, vyhledáno dne 5. 8. 2010.

se kterým byl Hostovský často srovnáván. „*Hostovského válečné romány, které svým klasicismem připomínaly americké kritice E. A. Poea, jsou moderní psychologické prózy zcela odlišné od domácí okupační tvorby nejenom tím, že reflektují emigrantskou tematiku, ale i svým jazykem. ...zůstává stále svůj a hrdinové jeho psychologických próz plných napětí, tajemství a náznaků nacházejí vnitřní rovnováhu návratem ke kořenům a díky porozumění blízkého člověka,*“ okomentovala přínos E. Hostovského do české literatury dcera Olga Hostovská.¹⁰¹

4. Dílo Egona Hostovského do roku 1938 v přehledu

Protože se Egon Hostovský věnoval židovskému tématu pouze v prózách do r. 1939, tvorba po roce 1941 zde nebude zmíněna. Díla, která vznikla mezi roky 1923–1939 a jež se židovstvím nezabývají, jsou zde uvedena pro přehlednost a pro uvedení do kontextu s ostatní tvorbou.

Pokud zde má být postihnuta Hostovského prozaická tvorba, musí být na začátku zmíněny jeho recenze pro periodikum *Host*. Podle způsobu, kterým Hostovský kritizuje vybrané tituly, usuzuji, že šlo o díla, jež ho zaujala, šlo patrně o jeho oblíbené autory. Dohledala jsem následující recenze: Poslední román Leona Franka *Karl und Anna*¹⁰²; Artur Schnitzler, *Therese*¹⁰³; František Kropáč, *Posedlí*¹⁰⁴; F. C. Weiskopf, *Do XXI. století přestoupit!*¹⁰⁵ a Herman Ungar, *Die Klasse*.¹⁰⁶ Z výčtu vyplývá, že uměl Hostovský dobře německy, protože romány četl v originále.

Jedna z nejranějších próz Egona Hostovského, povídka ***Lidskost***¹⁰⁷ (1923), vyšla v lednu roku 1923 ve *Studentském časopise*. Děj se odehrává v Itálii, kde v kavárně jeden cizinec zjišťuje, že ztratil peněženku se všemi svými úsporami. Zanedlouho je nalezeno jeho tělo v moři kousek od města. Povídku Hostovský signoval pseudonymem H. Noge, stejně

¹⁰¹ http://www.holocaust.cz/cz2/resources/ros_chodes/1999/02/hostovsky, vyhledáno dne 3. 8. 2010.

¹⁰² Egon Hostovský, Poslední román Leona Franka *Karl und Anna*, in.: *Host* 8, 1928–1929, s. 166.

¹⁰³ Egon Hostovský, Artur Schnitzler: *Therese*, *Host* 8, 1928–1929, s. 71.

¹⁰⁴ Egon Hostovský, František Kropáč: *Posedlí*, *Host* 8, 1928–1929, s. 95.

¹⁰⁵ Egon Hostovský, F. C. Weiskopf: *Do XXI. Století přestoupit!*, *Host* 7, 1926–1927, s. 155 – 156.

¹⁰⁶ Egon Hostovský, H. Ungar: *Die Klasse*, *Host* 7, 1927–1928, s. 156.

¹⁰⁷ Egon Hostovský (pseudonym H. Noge), *Lidskost*, *Studentský časopis* III., 1923, č. 4, 18. 1., s. 152.

jako povídku **Bořík**¹⁰⁸ (1924), vydanou také ve Studentském časopise v červnu roku 1924. Bořík je nemocný chlapec, který se dostává na ozdravný pobyt k moři, po návratu však umírá.

Další, méně známou ranou prací je povídka **Z ledové říše**¹⁰⁹ (1924). Nyní ji již Egon Hostovský podepisuje svým jménem. Francouz Pierre jede se strýcem Karlem, bratrancem Evženem a psem Rexem do Alp, kde poznávají ledovou zasněženou říši. Poznává se zde se sedmnáctiletou Italkou Sylvií, do níž se Pierre zamiluje. Před svým návratem do Francie truchlí nad „ztrátou“ první lásky.

Na severu¹¹⁰ (1924), další povídka, nyní z oblasti severských zemí, byla napsána v roce 1925 a zveřejněna ve Studentském časopise. Povídka vypráví příběh o námořnících, kteří byli stihnuti bouří na moři, manželka kapitána spadne přes palubu a umírá ve vlnách. Kapitán ji chce zachránit, ale ostatní námořníci mu v tom zabraňují, protože se bojí, že také utone. V závěru povídky kapitán pláče nad smrtí své ženy na břehu moře.

Po návštěvě Itálie v roce 1925 vznikly dva fejetony uveřejněné v Moravskoslezském deníku - **Večery v Římě**¹¹¹ (1925) a **Ostrov neapolského zálivu**¹¹² (1925). Fejetony mají charakter cestopisů - zážitků z cest.

Prvním větším dílem, které vyšlo knižně, byly **Zavřené dveře: nemocné prósy**¹¹³ z roku 1926. Sám Hostovský se za sbírku povídek styděl a nepovažoval ji za své plnohodnotné dílo. A. M. Píša v recenzi na knihu píše „... o autorově schopnosti k psychologické typisaci a o jeho sklonu k osudové dramatičnosti.“¹¹⁴ Autor kritiky vyzvedává autorovy klady, naopak však uvádí: „Autor upadá však často v expresionistickou schematičnost, ... násilné konstrukci obrazů, ... nemůže si zatím činit

¹⁰⁸ Egon Hostovský, Bořík, *Studentský časopis* III., 1924, č. 9. – 10., 8. 6., s. 326 – 327.

¹⁰⁹ Egon Hostovský, Z ledové říše, *Studentský časopis* IV., 1924, č. 1, 30. 9., s. 3 – 4.

¹¹⁰ Egon Hostovský, Na severu, *Studentský časopis* IV., 1925, č. 5, 10. 2., s. 184 – 185; č. 6, 10. 3. 1925, s. 208.

¹¹¹ Egon Hostovský, Večery v Římě, *Moravskoslezský deník* XXVIII., 1925, č. 181, 4. 7., s. 1 – 2.

¹¹² Egon Hostovský, Ostrov neapolského zálivu, *Moravskoslezský deník* XXVIII., 1925, č. 225, 19. 8., s. 1 – 2.

¹¹³ Egon Hostovský, *Zavřené dveře: Nemocné prósy*, Praha 1926.

¹¹⁴ Antonín Matěj Píša, Egon Hostovský: *Zavřené dveře*, *Host* 6, 1926–1927, s. 133.

*nároku ani na to, aby byla nazvána slibem, neboť autor zde dosud nepočal vlastního boje o své tvůrčí vyvolení. To lze očekávat teprve od jeho příští knihy.*¹¹⁵ Nezbyvá než s kritikem souhlasit, protože co se týká jazyka a témat, nemusí sbírka zaujmout každého čtenáře.

Kratší román ***Ve výhni***¹¹⁶ (1927) patří k méně známým, nebo přímo neznámým dílům Egona Hostovského. Vycházel na pokračování v roce 1927 v Ostravském deníku. Marie Vrubová, hlavní hrdinka, žije s matkou, která však zanedlouho umírá. Marie se dostává do rodiny Dubských. Zamiluje se do Oldřicha, jenž před ní však tají nemanželské dítě, snoubenku a nepřímo zapříčiněnou sebevraždu. Po zjištění pravdy o minulosti milého Marie utíká z domu a rodí již mrtvé dítě, čímž pro ni paradoxně začíná nový, lepší život. B. Knejzlíková román zařazuje do žánru Červené knihovny.¹¹⁷ Román nebyl pravděpodobně přijat kladně současnými čtenáři, protože dále již nevyšel.

Stezka podél cesty¹¹⁸ (1928) je psychologickým románem, v němž se hlavní hrdina Horn, urážen svým profesorem, snaží oprostit od jeho vlivu. Dr. Roman, muž, který byl také kdysi profesorovým žákem, přichází s teorií kauzality. Člověk může být ovlivněn jedinou příhodou, která působí na celý jeho život. Horn profesora usmrtí, doufajíc v odstranění této kauzality. Jan Sedlák román striktně odmítl: „*Nemám dost ostrých slov, abych dosti důrazně odmítl toto paumělecké pachtění... nemá pravé psychologické introspekce.*“¹¹⁹ Román také hodnotí pouze jako pokus o román. Další kritiky napadají nedostatečnou psychoanalýzu, nebo naopak nedostatek epičnosti,¹²⁰ popřípadě recenze chválí spisovatelův „...*dobrý smysl kultivovaného vypravěče.*“¹²¹

V roce 1928 vyšla sbírka povídek ***Cesty k pokladům***¹²², jež obsahovala tři povídky Egona Hostovského: **Modré světlo**, **Ghetto v nich**

¹¹⁵ Antonín Matěj Píša, Egon Hostovský: Zavřené dveře, *Host* 6, 1926–1927, s. 133.

¹¹⁶ Egon Hostovský, *Ve výhni*, *Ostravský deník* XXX., 1927, č. 101 – 118, 2. 5.–23. 5.

¹¹⁷ Barbora Knejzlíková, Zapomenutý román *Ve výhni* a jeho vztah k dalším raným dílům Egona Hostovského, *Tvar*, 2000, č. 15, s. 10 – 11.

¹¹⁸ Egon Hostovský, *Stezka podél cesty*, Praha 1928.

¹¹⁹ Jan V. Sedlák, Pokus o román psychoanalytický, *Literární svět* 1, 1928, č. 12., 8. 3., s. 6 – 7.

¹²⁰ Josef Knap, Rozběhy na román, *Venkov* 22, 1927, č. 291, 9. 12., s. 2.

¹²¹ František Götz, Z nové prózy, *Národní osvobození* 5, 1928, č. 22, 22. 1., s. 4.

¹²² Egon Hostovský, *Cesty k pokladům*, Praha 1928.

a **Pan Lorenz**. Jedná se již o propracovanější práce, mohou být nazývány již „plnohodnotnými“ povídkami. „...je to prvá práce, za kterou bere Egon Hostovský uměleckou zodpovědnost.“¹²³ Největší pozornost si zasloužilo **Ghetto v nich**. V povídce: „lidské štěstí komplikuje se tíhou předsudku proti rasse,...“, na kterou je zde kladen důraz. Židovská rodina – otec a syn jsou oba drceni svým okolím, jež jim nedovoluje vymanit se z tohoto kola židovského osudu. Hlavní hrdina a jeho otec jsou často ponižováni, nejčastěji ve chvíli, kdy se vnitřního ghetta začínají zbavovat. František Götz kritizuje, že nebyl Hostovský schopen objektivně nahlédnout děj, a tvrdí, že epik musí mít uklidněné nervy.¹²⁴ Již tehdy ale používal expresionistické literární prostředky, a proto „musel“ být autor vnitřně neklidným. Mnoho dalších recenzí chválí jeho posun od předchozích próz k lepšímu a věří v úspěch budoucích.

Modré světlo¹²⁵ (1928), další část *Cest k pokladům*, je kratší povídka, pojednávající o touze dvou malých chlapců po nálezu bohatství a pokladu a o naději na uskutečnění tohoto snu. „*Modré světlo je zasazeno jako do dětského rámce Černé tlupy*.“¹²⁶ Okomentoval povídku Karel Sezima.

Povídka **Pan Lorenz**¹²⁷ (1928) vypráví o muži, který si, tlačěn okolím (pracovním), vysní cestu do Mexika s fiktivním průvodcem – panem Lorenzem. „*Pan Lorenz – skutečný nebo fantasií zplozený, je především symbol, symbol kypícího, širokého Života, který fascinuje ubohého slabocha*.“¹²⁸ Muž páchá sebevraždu a jeho bratr se pokouší vyhledat informace o p. Lorenzovi. Nakonec zjišťuje pravdu a dostává se k důvodům bratrova zoufalství. „*Příběh, jiskřící mezi psychologickými, často i psychiatrickými analysami a senační společenskou dobrodružností – v takovém složitém vichření by utonul mnohý autor, Hostovský nikoli*,“ napsal J. B. Čapek.¹²⁹

¹²³ Josef Hora, E. Hostovský: *Cesty k pokladům*, *Magazín Družstevní práce* 2, 1934–1935, č. 9, s. 279.

¹²⁴ František Götz, E. Hostovský, *Ghetto v nich*, *Národní osvobození* 5, 1928, č. 278, 7. 10., s. 4.

¹²⁵ Egon Hostovský, *Modré světlo*, *Cesty k pokladům*, Praha 1928.

¹²⁶ Karel Sezima, *Menší prosa*, *Lumír* 61, 1935, č. 4, 15. 2., s. 215 – 217, cit. s. 217.

¹²⁷ Egon Hostovský, *Pan Lorenz*, *Cesty k pokladům*, Praha 1928.

¹²⁸ Václav Černý, Hostovský v zajetí hysteriků, *Rozhledy* 3, 1934, č. 1, s. 98 – 99, cit. S. 98.

¹²⁹ Jan Blahoslav Čapek, *Literatura krásná*, *Naše doba* 42, 1934–1935, č. 3, s. 180 – 184, cit. s. 184.

Danajský dar¹³⁰ (1930) byla první Hostovského próza, v níž se zaměřuje na válku. V tomto případě se jedná o první světovou válku, která je oním danajským darem. Vypráví o rodině tří sourozenců, kde otec je vyslán do bojů jako zpravodaj, matka umírá na souchotiny, jeden ze sourozenců – bratrů (Viktor) – páchá sebevraždu, sestra Eva je znásilněna a poté provdána z rozumu, uvnitř je však nešťastná. Po návratu otce z války se z něj stává troska, propadá alkoholu a děti se od něj stěhují. Luděk – nejstarší syn – se všemu snaží porozumět, ale „co nakonec z četby zůstává: šedý výraz skeptické nálady mládeže, poučené válkou, její bída hmotná i mravní.“¹³¹ Najdeme mnoho kritik, které jsou buď přímo negativní, nebo naopak optimistické. Negativní kritizují pojetí a popis války s tím, že mladí tvůrci, kteří „pořádně“ nezažili válku, ji nemohou ani popsat,¹³² jiné zase zaujal naturalismus popisů těchto scén.^{133, 134} Několik recenzí kritizuje autorovu horečnatost, s jakou román psal a: „(je) možno od něho čekati – až překoná toto období horečného stavu – osobité dílo.“¹³⁵ Těmito slovy okomentoval Hostovského zápal Josef Matouš.

Části románu byly publikovány i v zahraničí (Německo a Polsko) a setkaly se s velkým úspěchem.¹³⁶ V němčině a polštině však román, podle dostupných informací, vydán nebyl.

Novela **Ztracený stín**¹³⁷ (1931) nás zavádí do prostředí velké firmy, kde jsou její zaměstnanci jakoby zcela zmechanizovaní. Stereotyp zahrnuje i Josefa Baška, který se náhodou dostává k citlivým informacím firmy Globus a začíná ji vydírat. Najednou se dostává k penězům a moci nad vedením podniku. Stává se z něj také ale rozdvojená osobnost, kterou Hostovský dokonale vykreslil. „*Dějovost Hostovského, zneklidňující tragikomika jeho hrdiny, kritika buržoazního světa, originální a k myšlení*

¹³⁰ Egon Hostovský, *Danajský dar*, Praha 1930.

¹³¹ Wojta Běhounek, Egon Hostovský: *Danajský dar*, *Dělnická osvěta* 16, 1930, č. 6, 25. 6., s. 228.

¹³² Jiří Žantovský, *Danajský dar* Egona Hostovského, *Tvorba* 5, 1930, č. 43, 30. 10., s. 686 – 687.

¹³³ Miloš Vaněk, *Apologie generace*, *Čin* 1, 1929–1930, s. 502 – 503.

¹³⁴ Karel Sezima, *Z nové tvorby románové*, *Lumír* 57, 1930-1931, č. 3, s. 140 – 141.

¹³⁵ Jiří Matouš, Egon Hostovský: *Danajský dar*, *Nové Čechy* 13, 1930, č. 6, 30. 9., s. 167.

¹³⁶ Václav Cháb, *Drobné zprávy*, *Národní osvobození* 7, 1930, č. 52, 22. 2., s. 2.

¹³⁷ Egon Hostovský, *Ztracený stín*, Praha 2001.

*provokující závěr – to jsou klady této knihy... Obrazově Hostovský zraje a sílí, zvláště časté evokace městských světel v noci jsou silné,*¹³⁸ hodnotí pozitivně Hostovského knihu J. Blahoslav Čapek. Mnoho kritiků ohodnotilo román jako tragikomický.¹³⁹

Případ profesora Körnera¹⁴⁰ (1932) je románem Žida, který musí snášet manželčinu nevěru s blízkým přítelem a nastupující nemoc, která graduje v záchvat. Z předpokladů lékařů vyplývá, že mu zbývají poslední měsíce života, odpouští proto své ženě i příteli. *„Körner je duše, nitro zazděné v smutném vězení těla a reality, samoty a nesdílnosti,”* shrnuje Karel Sezima.¹⁴¹ Karel Körner se jako zázrakem uzdravuje, je však stíhán schizofrenními myšlenkami, až je jeho život ukončen pod koly automobilu. *„Případ“* je opět románem psychologickým, do nějž Hostovský začleňuje ještě tragiku nebo spíše osudovost židovského původu, ač je profesor Körner, stejně jako Hostovský, nepraktikujícím Židem. Karel Sezima dále ve své kritice hodnotí jemnost a útluu odstínovou škálu jazyka románu a chválí „zevní“ výraz Egona Hostovského.¹⁴²

Černá tlupa (1933) pojednává o chlapci Jiřím Karetovi, jenž byl v dětství hodně nemocný a trávil je u dědečka v horách. Zde také vyrostl nápad, aby vznikla Černá tlupa – odbojová skupinka chlapců, kteří chtěli bojovat proti světu dospělých. Děti se také se světem dospělých střetnou – s vojáky, kteří se vydali do lesů, aby chlapce našli. Je zmařen život jednoho chlapce a výpravy musí skončit. Bohumil Novák shrnuje poselství knihy: *„...hry dětí posedlých obrazem dobrodružné svobody jsou zrcadlem, v kterém se ironicky a bezohledně odráží marnost lidského života, naše bezmoc, ironické vítězství surové fatality a pravdivost jistých paradoxů.”*¹⁴³

¹³⁸ Jan Blahoslav Čapek, *Literatura Krásná, Naše doba* 38, 1931, č. 9, 15. 6., s. 568 – 569, cit. S. 568.

¹³⁹ Jan Blahoslav Čapek, *Literatura krásná., Naše doba* 38, 1931, č. 9, 15. 6., s. 568 – 569, cit. s. 568; B. Novák, *Román tragikomický, Rozhledy* 1, 1932, č. 14 – 15, 18. 10., s. 108.

¹⁴⁰ Egon Hostovský, *Případ profesora Köhlera*, Praha 2001.

¹⁴¹ Karel Sezima, *Z nové tvorby románové, Lumír* 59, 1932, č. 1, 17. 11., s. 41 – 46, cit. S. 45.

¹⁴² K. Sezima, *Z nové tvorby románové, Lumír* 59, 1932, č. 1, 17. 11., s. 41 – 46, s.46

¹⁴³ Bohumil Novák, *Egon Hostovský: Černá tlupa, Rozpravy Aventina* 9, 1933, č. 4, 9. 11., s. 43 – 44, cit. s. 43.

Žhář (1935). Kamil žije se svou sestrou Eliškou a rodiči v jednom malém městečku, kde začne působit žhář. Dává o sobě vědět anonymy, ale i když se ho snaží dopadnout četníci, není nikdy dopaden. Kamil se svěřuje matce, že anonymy psal on, ale ne v závislosti na žhář – byla náhoda, že žhář pátil domy přesně ve dny, kdy byla avíza vyvěšena. V románu probíhá také vnitřní drama v rodině, kdy dochází k neschopnosti porozumět si; toto téma se objevuje v mnoha dalších dílech E. Hostovského. Jakmile si rodina začíná rozumět, není již ani vidu, ani slechu o žhář a chod městečka se dostává opět do zajetých kolejí. Nebyl by to Hostovský, kdyby do děje nevložil motiv nešťastné lásky – jak Kamila, tak sestry Elišky – a motiv vnitřního ghetta matky dětí.

Je pravda, co poznamenal ve své kritice Viktor Knapp: *„Kniha byla přepsychologizována. Byla zvolena melodie a k ní doprovod, ale pro malé věci se zapomnělo na velké a naše pozornost byla nutně upoutána k doprovodu a melodii slyšíme pouze vzdáleně, věnujeme jí jen málo pozornosti a vnímáme ji jen jako dost neorganickou složku celé komposice.“*¹⁴⁴ Doprovodem je myšlen osud chlapce, vztahy rodiny a lásky, kdežto hlavní melodií zde mělo být žhářství, které je potlačeno.

Dům bez pána (1937) můžeme řadit k nejzdařilejším a nejúspěšnějším románům Egon Hostovského s židovskou tematikou. Pojednává o čtyřech potomcích židovského obchodníka, kteří se mají poradit o prodeji rodinného domu a o pozůstalosti. Celou záležitost znesnadňuje „ztráta“ poslední vůle. Sourozenci poznávají, že se neznají a nechápou. K řešení a k závěti se dostávají až tehdy, jakmile více poznají jeden druhého a pochopí, že jejich otec sepsal svou závěť tak, aby si byli všichni rovni (snad s touhou, aby zůstali sourozenci dědictvím svázáni dohromady). „Na příběhu je svrchovaně zajímavá ta ustavičná a reálná přítomnost otce; reálná přesto, že každý si o ní utváří svůj pomysl,“¹⁴⁵ píše Václav Renč. Přítomnost otce se zde vznáší, jako by byl stále v domě a sourozence vedl ke správné cestě. Celý román je vystavěn na základech neustálého hledání. Kritik srhnul: „Egon Hostovský je básníkem hledající a všechno

¹⁴⁴ Viktor Knapp, Ošklivý chlapec a žhář, *Literární noviny* 8, 1935-1936, č. 3, s. 4, cit. s. 4.

¹⁴⁵ Václav Renč, Dům bez pána od Egon Hostovského, *Rozhledy* 6, 1937, č. 26, 30. 9., s. 197 – 198, cit. s. 197.

*riskující duše a 'Domem bez pána' dokázal, že mu nehrozí nebezpečí ustrnutí na schématu. Hranice nevyslovitelná byla s odvahou překročena,*¹⁴⁶ s čímž pravděpodobně nejeden čtenář souhlasí.

Tři starci (1938) – jedná se o soubor tří povídek, z nichž první – Příběh dobrodruha Šimona Korčína – byla vydána v roce 1938 také samostatně pod názvem Kruh spravedlivých. Dalšími povídkami jsou: Příběh krejčího Václava Hurdta a Příběh básníka Zdeňka Ondříka. Příběhy vypráví starý profesor, ke kterému přijel na návštěvu jeho bývalý žák – posluchač.

Karel Sezima popsal osobnosti tří „hrdinů“ takto: „*Spojitost... triptychu 'Tři starci' je dána vyprávěním polosnových, polofantastických příběhů třemi životy odumřelými dědouši, ztrativšími už všechn smysl pro přítomnost.*¹⁴⁷“ A opravdu – každý den vysedávají v Klášterní zahradě a nepřítomně pozorují svět.

Šimon Korčín je tzv. Kruhem spravedlivých – černooděných mužů - vyzván, aby zachránil jeden rod v exotickém městě. Šimon se vzbouří proti tamějšímu diktátorovi a lid osvobodí. I po letech, když se vrací do města, je poznán a oslavován jako zachránce. Po zbytek svého života se setkával s někým z Kruhu spravedlivých a toužil po společném zasednutí do kruhu, do něhož byl před léty pozván.

Krejčí Václav Hurdt žil spořádaný život na rozdíl od svého bratra. Krejčí bratru však ve skrytu duše závidí jeho bezstarostnost, i když ji částečně nechápe. Krejčí zjišťuje, že naopak okolí nechápe jeho a že jej považuje za blázna. Až když se dostává do sanatoria pro duševně choré, setkává se s dítětem, které mu jako jediné rozumí. Neustálé hledání souznění a beznaděj je tedy vystřídáno poznáním.

Básník Zdeněk Ondrák, jehož vyprávěním je zakončena sbírka Tři starci, je známým umělcem, má mnoho žen a žije bohémským životem. Aby vystřízlivěl z tohoto způsobu života, rozhoduje se, že se přestěhuje na statek bratrance Alexandra, kde však panují podivné zákony. Všichni lidé, kteří zde žijí, musí každý den bojovat proti Velkému tichu – jedná se o určitý typ sekty. Zdeněk Ondrák se rozhoduje o odchodu z tohoto

¹⁴⁶ Václav Renč, Dům bez pána od Egona Hostovského, *Rozhledy* 6, 1937, č. 26, 30. 9., s. 197 – 198, cit. s. 198.

¹⁴⁷ Karel Sezima, Z nové tvorby románové, *Lumír* 65, 1939, č. 6, 10. 3., s. 302 – 309, cit. s. 304.

společenství a stane se venkovánem, zakládá rodinu a snaží se na hrůzostrašnou dobu na bratrancově usedlosti zapomenout.

Celá tvorba Egona Hostovského, která vznikla mezi roky 1923-1939 znamenala stylistické, tématické a námětové formování mladého spisovatele. Meziválečné období bylo odrazovým můstkem pro prózy vzniklé po roce 1941, a hlavně po roce 1945. Hostovský ve své próze užíval typ člověka, který jakoby nikam nepatřil, ať už svou národností, vyznáním, odlišností nebo jakýmkoli impulsem z mládí. Hrdina si je často vědom své zvláštnosti a uzavírá se do sebe, případně obviňuje okolí, že mu nedokáže porozumět. Snad právě proto si ze začátku svého tvůrčího období vybíral postavy Židů, na nichž je toto „poznámenání“ patrné. Postavy mu daly možnost nahlédnout do jejich nitra proto, aby se pak mohl věnovat skrytější psychologii a charakterovým vlastnostem u hrdinů, kteří nevycházeli ze židovského prostředí.

V tvorbě do 2. světové války se Hostovský nezabývá pouze českým prostředím, Československo opouští ale jen málokdy (ve fejetonech a povídkách). Je zajímavé, že spisovatel je českým tématem uchvácen v době emigrace a s prostředím např. americkým se nikdy nesžívá. Hostovský tak prožívá životy svých hrdinů – ví, kam patří, ale ve skutečnosti do své domoviny nezapadá, není pochopen svým okolím.

4.1. Vzory, inspirace a vlivy Hostovského literárního umění

V následujících odstavcích nastíním vývojovou cestu próz Egona Hostovského. Podobu autorových děl ovlivnil velkou měrou expresionismus a existencialismus. Židovské inspirace budou tentokrát jen nastíněny, protože jim bude věnována pozornost v dalších kapitolách. Nakonec budou uvedeny podněty, doložené slovy kritiků v recenzích vybraných Hostovského děl.

Vladimír Papoušek rozdělil Hostovského rané dílo do tří skupin¹⁴⁸: dílo ovlivněné expresionismem, hebrejskou tradicí

¹⁴⁸ František Kautman, Mezi expresionismem, existencialismem a hebrejskou tradicí, *Literární noviny*, 1997, č. 17, 30. 4., s. 5.

a existencialismem. V některých prózách se mohou prvky prolínat, ale zařazují díla k jednotlivým „směrům“ podle jejich převládající tendence.

Expresionismus byl avantgardní směr „populární“ především v německy mluvících zemích. Expresionismus odmítal impresionismus a umění zachycující skutečnost. Cílem bylo vyjádření pocitů mysli prostředky, které překračovaly konvence a umělecká omezení. Záměrem expresionismu bylo zavrhnout všechny umělecké směry 19. století. Po první světové válce se do literatury dostávají témata úpadku, marnosti a beznaděje. Po nástupu nacistů k moci byl v Německu označen jako „zvrhlé umění“ (Entartete Kunst) nerespektující německý model nadčlověka.

Mezi nejvýznamnější představitele expresionismu u nás patří díla českých literátů Josefa (1887–1945) a Karla (1890–1938) Čapkových, Vladislava Vančury (1891–1942) a pražských německých autorů Franze Kafky (1883–1924) a Franze Werfela (1890–1945).

Expresionismem je ovlivněna Hostovského počáteční tvorba, která vznikla v době jeho studií na náhodském gymnáziu (1919–1927). Mezi ně patří povídky *Lidskost* (1923), *Bořík* (1924), *Z ledové říše* (1924), *Na severu* (1925) a sbírka próz *Zavřené dveře: Nemocné prósy* (1926).

Mezi díla ovlivněná hebrejskou tradicí můžeme zařadit povídku *Ghetto v nich* (1928), *Modré světlo* (1928), *Případ profesora Körnera* (1932), *Dům bez pána* (1937).

Existencialismus byl uměleckým a filozofickým směrem, který vznikl v Německu po skončení 1. světové války v roce 1918 a jeho vliv přetrvával až do 60. let 20. století. „Duchovními otci“ existencialistické literatury byli F. M. Dostojevský (1821– 881) a F. Kafka (1883–1924); ve filozofii navazuje na myšlenky F. Nietzscheho (1844–1900), S. Kierkegaarda (1813–1855), E. Husserla (1859–1938) a M. Heideggera (1889–1973). F. M. Dostojevský (1821–1881) byl Hostovského velkým vzorem, jak bylo již zmíněno v kapitole 2.1. (Rodina a dětství). Dostojevský si Hostovského získal hlavně svým realismem, postřehnutím vnitřního hnutí mysli a propastí lidských duší.

Východiskem existencialismu byl člověk izolovaný od společnosti i dějinného vývoje, soustředěný na svoje vnitřní já, které je naplněno úzkostí, pocitem nesmyslnosti existence, odcizením

a naprosté osamělosti. Jedinou spásou a jistotou člověka je smrt. Člověk se pokouší překonat zoufalství v sobě, dobírá se sebepoznání a závěru, že je člověk takový, jak vypadá a jaký sám chce být.

Mezi existencialisticky zaměřená díla Egona Hostovského patří povídka *Ve výhni* (1927), *Pan Lorenz* (1928), *Stezka podél cesty* (1928), *Danajský dar* (1930), *Ztracený stín* (1931), *Žhář* (1935) a *Tři starci* (1938).

Sám E. Hostovský se vyznává: „*Chci jen říci pouze určitá fakta o svých českých literárních láskách. K nim patří především Julius Zeyer¹⁴⁹, a věřte tomu nebo ne, zejména Jan Maria Plojhar pro hrdinův vztah k domovině. A pak záležitost dvou literárních kmotrů z Vodňan, které asi miloval, a kterým se nemohl přece obdivovat. A nakonec ty stálé úniky z domova do ciziny, jeho přátelství s dánským klasikem Jensem Peterem Jacobsenem¹⁵⁰ (poznali se v Itálii), jeho dopisy, neznámé v Čechách, ale už brzy publikované v Itálii, o italské krajině a národu. Ze současníků to nebyl Olbracht. Daleko víc Jan Weiss¹⁵¹. Myslím, že jsme se navzájem ovlivňovali. Stylisticky a metafyzicky Jan Čep¹⁵² a z jiných klasiků úplně zapomenutý (v té době) Josef Uher¹⁵³.*“

Paměti Václava Černého vzpomínají na Hostovského literární vzory. Po příchodu do Prahy v roce 1927 se Hostovský upnul na tvorbu **Luigi Pirandella** (1867–1936)¹⁵⁴. V roce 1934, po převzetí Nobelovy ceny za literaturu, dokonce navštívil Prahu. Nemáme však informace, jestli se s ním E. Hostovský v Praze setkal.

Dalším hlavním zdrojem Hostovského tvorby byla teorie psychoanalýzy **Sigmunda Freuda** (1856–1939), asimilovaného Žida, lékaře a psychiatra. V. Černý byl v této oblasti Hostovského „spolupachatelem“, protože se

¹⁴⁹ Julius Zeyer (1841–1901) – český básník, oficiálně nepatřil do žádného proudu české literatury, ale je nazýván novoromantikem.

¹⁵⁰ Jens Peter Jacobsen (1847–1885) – dánský spisovatel, zavedl do dánské literatury naturalismus a impresionismus. Impresionismus Jacobsena ovlivnil tvorbu R. M. Rilkeho. Vynikal psychologickým rozbořením postav.

¹⁵¹ Jan Weiss (1892–1972) – jeden ze zakladatelů české sci-fi.

¹⁵² Jan Čep (1902–1974) – český spisovatel a překladatel, tvorba katolické orientace.

¹⁵³ Josef Uher (1880–1908) – český spisovatel, povídky s náměty vydeděnců, chudých a nemocných.

¹⁵⁴ Luigi Pirandello byl italským dramatikem, prozaikem a básníkem. Ve svých dramatech zpracovával téma krize osobnosti a identity moderního člověka, rozpor mezi ideálem a skutečností. Roku 1929 byl Pirandello jmenován členem Italské akademie a roku 1934 získal Nobelovu cenu za literaturu.

sám o psychoanalýzu také zajímal. V poznávání tajů freudovské psychoanalýzy mu byl průvodcem pražský psychiatr dr. Hirsch. Hostovský mohl poznat Freudova díla *Psychopatie všedního života* (1901), *Truchlení a melancholie* (1916) nebo *Masová psychologie a analýza já* (1921).

Společnou notu však nenašel Václav Černý s Hostovským v expresivní a také existencialistické tvorbě **Franze Kafky** (1883–1924). Hostovský byl jeho tvorbou přímo nadšen, na rozdíl od kolegy Černého. K tvorbě Kafky Hostovský inklinoval hlavně kvůli depresivnosti a úzkostem v jeho prózách. V této době Kafka do české literatury teprve vstupoval a nebyl ještě překládán. Egon Hostovský však uměl velmi dobře německy a literaturu četl v originálním znění.¹⁵⁵ V pozdějším období Hostovského velmi zneklidňovalo, že je jeho tvorba srovnávána s tvorbou Franze Kafky: *Jednou přišel ve zvlášť depresivní náladě. „Slyšel jsi, co se o mně povídá? Že píšu jako Kafka!“ Upřel na mě bolestivě uděšený pohled. „Já ho neznám! Já ho nikdy nečetl! Jak to můžou tvrdit?“*¹⁵⁶ Hostovský zde dokonce tvrdí, že Kafku nečetl. Vzpomínky Václava Černého nás však výše informovaly jinak.

Nejen Kafka – německy píšící autor židovského původu - byl jeho oblíbencem. Měl také rád tvorbu expresionisty **Franze Werfela** (1890–1945). Dalším literárním vzorem byl pro Hostovského židovský spisovatel, překladatel a skladatel **Max Brod** (1884–1968). M. Brod publikoval pozůstalost Franze Kafky, mezi jeho vlastní díla s židovskou tematikou patří *Reubeni, kníže židovské* (1925) a studie *Pohanství, křesťanství a židovství* z roku 1922. Reportér a spisovatel židovského původu **Egon Erwin Kisch** (1885–1948) byl dalším spisovatelem vycházejícím z německého prostředí. V současné době ne příliš známý autor **Hermann Ungar** (1893–1929), byl dalším oblíbeným autorem E. Hostovského.¹⁵⁷ Ungar pocházel z Boskovic a byl německy píšícím prozaikem a dramatikem.

V recenzích se často setkáváme se srovnáním Hostovského děl s jinými autory a jejich tvorbou.

¹⁵⁵ Václav Černý, *Paměti I.*, s. 194 – 199.

¹⁵⁶ M. Pohorský, *Úniky a návraty Egona Hostovského*, in.: doslov k E. Hostovský, *Dobročinný večírek*, Praha 1990, s. 155 – 172, cit. s. 157 – 158.

¹⁵⁷ Václav Černý, *Paměti I.*, s. 194 – 199, cit. s. 195.

V recenzi sbírky *Cesty k pokladům* a povídky *Pan Lorenz* čteme: „Hostovský usiluje tedy o vystižení hlubší tváře doby, o odhalení její rozkladné a běsovske nemoci; v tom se poněkud blíží Ivanu Gollovi a jeho *sodomě a Berlínu*“, ¹⁵⁸ jak napsal J. Blahoslav Čapek. **Yvan Goll** (1891–1950, také Ivan Goll, pův. jméno Isaac Lang) byl německo-francouzským básníkem židovského původu, jehož tvorba je protknuta expresionismem a v pozdější době i surrealismem. O tom, zda byl Hostovský skutečně ovlivněn dílem „*Sodoma a Berlín*“ se můžeme pouze dohadovat – tento vzor není nikde v literatuře o Hostovském uveden.

Ve *Stezce podél cesty* (1928) byly také nalezeny paralely s jinými díly. František Götz uvádí, že je tento román „svým motivem do jisté míry ozvukem známého románu Leon(h)arda Franka.“ ¹⁵⁹ **Leonhard Frank** (1882–1961) byl německým spisovatelem realistických psychologických románů (*Raubíři*, 1914; *Ochsenfurtské kvarteto*, 1927) a expresivních novel (*Člověk je dobrý*, 1918; *Karel a Anna*, 1927). Hostovský spisovatele asi opravdu podrobně znal, protože v roce 1928 nebo 1929 napsal recenzi jeho knihy *Karel a Anna*. ¹⁶⁰

Jan V. Sedlák v jiné recenzi dokonce soudí, že se ve *Stezce podél cesty* vyskytují obrazy vyňaté „*takřka doslova z J. Wolкера*“, ¹⁶¹ s nímž se, jak jsem již uvedla, Hostovský znal z Literární skupiny.

Válečný román *Danajský dar* je podle Václava Běhounka obdobou Glaeserova románu *Ročník 1902*. ¹⁶² **Ernst Glaeser** (1902–1963), německý spisovatel, vydal také další prózu s válečnou tematikou *Mír* (1930).

Dostojevského vliv je podle J. Blahoslava Čapka patrný v Hostovského *Ztraceném stínu* (1931), kdy od ruského spisovatele autor přenáší motiv stínu a komplexu dvojnictví. Hauptmannův *Fantom* je prý

¹⁵⁸ Jan Blahoslav Čapek, *Literatura. Krásná.*, *Naše doba* 42, 1934-1935, č. 3, s. 180 – 184, cit.s. 184.

¹⁵⁹ František Götz, *Z nové prózy*, *Národní osvobození* 5, 1928, č. 22, 22. 1., s. 4, cit.s.4.

¹⁶⁰ Egon Hostovský, *Poslední román Leona Franka Karl und Anna*, *Host* 8, 1928–1929, s. 166.

¹⁶¹ Jan V. Sedlák, *Pokus o román psychoanalytický*, *Literární svět* 1, 1928, č. 12, 8. 3., s. 6 – 7, cit.s. 6.

¹⁶² Wojta Běhounek, *Egon Hostovský: Danajský dar*, *Dělnická osvěta* 16, 1930, č. 6, 25. 6., s. 228.

dalším zjevným vzorem Hostovského „*stínu*“.¹⁶³ **Gerhart Hauptmann** (1862–1946), německý prozaik a jeden z nejvýznamnějších německých dramatiků získal v roce 1912 Nobelovu cenu za literaturu. Jeho dílo *Fantom* (1922) je novelou – zápisky muže, který postupem času dospívá ke zločinu. Tento zločin se na konci *Ztraceného stínu* vytrácí s hrdinovou neschopností čelit svému okolí.

Na *Danajský dar* se zaměřil také Karel Sezima. Kritik zde přímo nepíše, které ze kterého díla Hostovský vychází, ale: „(autor) *dospívá silné jednostrannosti takového Šlejhara nebo z nejmladších třeba Bernarda Horsta: od naturalistického studia mravů dostupuje nejednou až vytržené extase.*“¹⁶⁴ **Josef Karel Šlejhar** (1864–1914) vynikal v naturalistické próze a to hlavně hlubokým pesimismem. Český spisovatel **Bernard Horst** (1905–1979, vl. Jm. Otakar Poupa) byl znám svými dramatickými, naturalisticky pojatými romány ze železničního prostředí. Tento trojúhelník autorů tedy můžeme považovat za jakýsi trojlístek naturalisticky píšících autorů. *Danajský dar* ale i přesto inklinuje k existencialistické literatuře.

V Hostovského tvorbě najdeme mnoho jistých i pravděpodobných vlivů, které obohacovaly jeho dílo. „Bohužel“ byl Hostovský tak vášnivým čtenářem, že zde není možné vyjmenovat všechny vlivy v jejich úplnosti.

5. Židovství v životě a prózách Egona Hostovského

V následujících podkapitolách se pokusím předložit obraz židovství v životě a díle Egona Hostovského a situaci na našem území v době Hostovského života do doby jeho emigrace. Součástí historického oddílu bude informace o židovských periodikách, vycházejících na našem území.

V dalších podkapitolách bude pojednáno o spisovatelových prózách s židovskými náměty, o konkrétních tématech, kterými se Hostovský zabýval.

¹⁶³ Jan Blahoslav Čapek, *Literatura. Krásná.*, *Naše doba* 38, 1931, č. 9, 15. 6., s. 568 – 569.

¹⁶⁴ Karel Sezima, *Z nové tvorby románové*, *Lumír* 57, 1930-1931, č. 3, s. 140 – 141, cit.s. 140.

5.1. Židovství a rodina Egona Hostovského

K historii židovství nás vedou archivní prameny. Hostovský poznamenal: „Židi. Hostovští byli zemani odkudsi od Pardubic. Židé se z nich stali až kdysi v osmnáctém století, ale marná sláva. Žid jsem a Žid jsem byl, už dvě stě let.“¹⁶⁵ Z citátu vyplývá, že měl Hostovský židovské kořeny z rodiny svého otce. Vladimír Papoušek uvádí,¹⁶⁶ že bylo náboženství otce rodiny Josefa Hostovského podle matrik izraelitské¹⁶⁷ a logicky by mohlo být usouzeno, že byla celá jeho rodina téhož vyznání. Jak ale Egon Hostovský vzpomíná, rodina byla asimilovaná, tudíž judaismus nepraktikovala a Židy byli spíše jen díky svým židovským předkům.

Egon Hostovský poznamenal: „Sám jsem se ptával, odkud se v mých prvních knížkách vzaly židovské motivy. Moje rodina byla přece zcela asimilována a k židovskému celku příslušela celkem vzato spíš z tradice a setrvačnosti. Nikdy v dětství, ani později, jsem neslyšel protižidovskou nadávku a nesetkal jsem se s žádnou formou antisemitismu. A přece se mi už asi od sedmnácti let zdálo, že se (a také moji příbuzní) přece jen čímsi liším od svých přátel a známých. Každý jsme nějak jiný, říkal jsem si, kdybychom byli všichni stejní, bylo by to na světě k zbláznění. Ta má odlišnost měla zvláštní znak: nostalgii, jež neměla obsah. Toužil jsem po čemsí, co jsem nedovedl pojmenovat. Často jsem býval smutný, deprimovaný a nevěděl jsem proč...“¹⁶⁸ E. Hostovský vyznává, že v raných dílech se židovství jakoby dostávalo do podvědomí a do próz „samo“, aniž by si je spisovatel sám uvědomoval. „Svoje židovství cítil právě jako kus Osudu, jako otevřenou ránu, nebylo mu složkou hrdého sebevědomí; přitom zároveň jako uloženou povinnost a poslání, to jde docela k sobě. Báł se antisemitismu, přímo slídil po jeho zapírajících se

¹⁶⁵ Antonín Jaroslav Liehm, *Generace*, Praha 1990, cit. s. 376.

¹⁶⁶ Vladimír Papoušek, *Egon Hostovský: Člověk v uzavřeném prostoru*, Praha 1996, s. 11.

¹⁶⁷ Vladimír Papoušek vychází z: J. Čáp, Egon Hostovský ve světle archivních pramenů, *Hronovské listy*, 1993, č. 5, s. 3.

¹⁶⁸ M. Pohorský, Úniky a návraty Egona Hostovského, in.: doslov k E. Hostovský, *Dobročinný večírek*, Praha 1990, s. 168.

úkazech, měl pro ně tak říkajíc cvičený čich. „Smutný žid“, jak se říká,¹⁶⁹ vzpomíná v Pamětech teoretik Václav Černý, Hostovského nejbližší přítel.

Mimo vliv rodiny, jemuž sám Hostovský dával malý význam, se na jeho vztahu k víře podílela pražsko-německá židovská skupina, která se pravidelně scházela v kavárně Arco v Hybernské ulici naproti Hlavnímu nádraží v Praze. Sešlosti mu nebyly nápomocné jen v rámci literatury a literárních inspirací, ale také v prohloubení znalostí o židovské náboženské a mravní problematice a o sionismu. Zde se Egon Hostovský setkal mimo jiné i s Jiřím Mordechajem Langerem – bratrem spisovatele Františka Langera, který byl vedoucí osobností ortodoxní talmudické obce u nás. Židovství zajímalo Hostovského už jen proto, že jej chápal jako svůj osud.

Spisovatel se začal zajímat o chasidismus¹⁷⁰: „...dokonce strávil Egon jeden svátek purim¹⁷¹ s pražskými chasidy, ba vrátil se z jejich výročního mystického „jásotu“ s novým jidiš-jménem... chasidismus se ho natrvalo nezmocnil, Egon cítil upřímně a přesvědčeně českožidovsky, byl asimilant, přispíval do Českožidovského kalendáře, chodil do spolku S. Kapper a velmi si vážil myšlení dr. Jindřicha Kohna¹⁷², filozofa asimilanství a oddaného masarykovce, za nímž chodíval,¹⁷³ vzpomíná Černý. Akademický Spolek Kapper¹⁷⁴ navazoval na předválečný Spolek českých

¹⁶⁹ Václav Černý, *Paměti I.*, Brno 1994, s. 194 – 199, cit. s. 194.

¹⁷⁰ Chasidismus: nábožensko-společenské hnutí s mystickými kořeny. Zakladatelem byl Jisrael ben Eliezer, známý jako Ba'al Šem Tov (1700–1760), následovníkem byl Dov Ber z Meziříče (+1772). V čele hnutí stál cadik (= hebr. Spravedlivý), charismatická a velmi vlivná osobnost schopná zaujmout masu prostých lidí. Hnutí klade důraz hlavně na modlitby, pokoru, radostný optimismus, spojení s Bohem, osobní nápravu a lásku k bližnímu. V současné době rozvoj hnutí neochasidismu v USA a Izraeli. Moderní literáti se snaží o popularizaci hnutí ve svých dílech (např. Elie Wiesel). Heslo Chasidismus, in.: J. J. Jakov Newman, G. Gavriel Sivan, *Judaismus od A do Z*, Praha 2004, s. 53 – 54.

¹⁷¹ Purim: menší svátek slavený 14. dne 12. měsíce židovského kalendáře adaru (srpen – září), nebo 14. dne 13. měsíce v přestupném roce. Mezi nejdůležitější zvyky patří předčítání knihy Ester a požívání speciálních jídel. Svátek znamená vítězství dobra nad zlem a lidskostí nad rasismem. Heslo Purim, in.: J. Newman, G. Sivan, *Judaismus od A do Z*, Praha 2004, s. 159 – 160.

¹⁷² Jindřich Kohn: (1874–1934), filosof, autor díla *Asimilace s věky*, položil základy novému pojetí úlohy a smyslu asimilace a česko-židovského hnutí. Byl odpůrcem sionismu, ale snažil se o spojení myšlenek sionismu a „svého“ hnutí. Přispíval do deníku *Tribuna* (periodikum se silným židovským vlivem). Jindřich Kohn, in.: Tomáš Pěkný, *Historie Židů v Čechách a na Moravě*, Praha 2001, s. 139, 520, 540.

¹⁷³ Václav Černý, *Paměti I.*, s. 194 – 199, cit. s. 195 - 196.

¹⁷⁴ Spolek Kapper byl nazván podle MUDr. Siegfrieda Kappera (1821-1879) – lékaře, básníka, překladatel a prozaik, propagoval českou básnickou tvorbu, kterou také často

akademiků Židů. Stavěl se proti Svazu Čechů-Židů, který se snažil o úplné splynutí Židů s českým národem. „Začalo mě zajímat, co je židovství vlastně za černokněžnictví. Abych tomu přišel na kloub, udělal jsem v Praze za univerzitních let něco, na co jsem předtím nikdy nepomyslel: vstoupil jsem do česko-židovského spolku Kapper, jednu dobu jsem byl dokonce předsedou a několik let jsem redigoval Česko-židovský kalendář. Seznámil jsem se s podivínským a nedoceněným pražským filozofem Jindřichem Kohnem. ...definicemi mi Kohn mnohé vysvětlil. Naučil mě také tušit, ne-li poznat, že my, Židé z Čech, máme jakési možná osudové poslání,“¹⁷⁵ vysvětluje Hostovský své „přilnutí“ k hnutí a k Jindřichu Kohnovi.

Program spolku zněl: „Slyšet, že celé českožidovské hnutí je pouze dočasné - to bolí. My přece chceme stavět trvalé hodnoty, my chceme dávat ... Ideál všelidskosti, ideál humanitní je nejzářnější cíl lidského snažení. My českožidovská mládež k němu chceme dojít svou cestou. A tento cíl nejvyšší, hledaný náboženstvím, politikou, uměním i vědou, tento cíl nejvyšší se nám stal dnes nutností, chceme-li aby naše organizace měla ještě ideový smysl.“¹⁷⁶ Spolek se neudržel na poli nábožensko-politickém, ale zachoval za sebou kulturní stopu.¹⁷⁷

Hostovský prozrazuje své další cesty: „...Ale já chtěl jít dál, poznat židovskou ortodoxii, a tak jsem s podivuhodným kumpánem, bratrem Františka Langer, J. Langerem zajel mezi chasidy na Podkarpatskou Rus i do Polska. Nějakou dobu jsem mezi nimi žil, předstíraje, že jsem téměř němý, protože žádný chasid by nepochopil, že Žid neumí jidiš. Z těchto zážitků se zrodil Dům bez pána, ta knížka, která vás jako chlapce kdysi se mnou svedla... Olbracht psal v té době Golet v údolí. Dokonce jsme si vyměňovali různé chasidské legendy. Některé použil on, jiné zas já. Jeho poměr k ortodoxii a k židovství byl ovšem jiný ...Mému zájmu o židovský

překládal.

Nejvíce se zaměřoval na K. H. Máchu a zasloužil se o šíření jeho díla.

¹⁷⁵ Antonín Jaroslav Liehm, *Generace*, Praha 1990, cit. s. 388 – 389.

¹⁷⁶ K. Čapková, Českožidovské hnutí po ustavení ČSR, http://www.rozhlas.cz/nabozenstvi/salom/_zprava/570412, vyhledáno dne 7. 8. 2010.

¹⁷⁷ K. Čapková, Českožidovské hnutí po ustavení ČSR, http://www.rozhlas.cz/nabozenstvi/salom/_zprava/570412, vyhledáno dne 7. 8. 2010.

*problém se Olbracht spíš usmíval.*¹⁷⁸ Zde vidíme, jak daleko byl Hostovský od židovství a jak blízko se k němu chtěl dostat.

Karel Sezima v úvodu kritiky k *Cestám k pokladům* (1928) popsal mladého autora: „... *příliš bdělé vědomí rasového příslušenství, jehož údělem jest, být v duchu psancem před tváří země, tak jako se celý ahasverovský kmen cítí vyřazen z plnoprávné lidské rodiny. (Nese v sobě)...ustavičnou paměť odvěké výlučnosti, hmotné i duchovní ghetto se (mu) stalo osudem.*“¹⁷⁹ Židovství zde kritik chápal jako určitou osudovost a „vypálené znamení“. Je nutno poznamenat, že sám Hostovský byl mnohokrát nazýván Židem a v recenzích takto k němu kritici přistupovali. Spisovatel sám se ale necítil být Židem a naopak se snažil toto náboženství poznávat. Své poznatky pak využil ve své tvorbě.

5.2. Situace na území Československa od počátku století do začátku druhé světové války¹⁸⁰

V roce 1900 se u nás přihlásilo 55 % Židů k české obcovací řeči a 45 % k německé obcovací řeči. Prostředí s německým jazykem bylo tedy velmi silné a ovlivňovalo současnou kulturu.

Od roku 1904 probíhaly protižidovské bouře, v roce 1908 byl dokonce vyhlášen výjimečný stav.

Během první světové války se spousta židovských dobrovolníků zapojila do boje v českých legiích. Válka znamenala příliv uprchlíků z Haliče, jejichž počet je odhadován na 125 000 osob.

V roce 1918, po vzniku Československé republiky, se židovské náboženské obce rozrostly o Židy na Slovensku a v Podkarpatské Rusi (celkově asi 250 000 Židů). Republika T. G. Masaryka byla známá svým až filosemitismem a naopak Židé věřili v mladou československou demokracii.

Po válce však protižidovské nálady neutichaly a opět docházelo

¹⁷⁸ Antonín Jaroslav Liehm, *Generace*, Praha 1990, cit. s. 388 – 389.

¹⁷⁹ Karel Sezima, Menší prosa, *Lumír* 61, 1934 – 35, č. 4, s. 216.

¹⁸⁰ Livie Rothkirchenová, *Osud Židů v Čechách a na Moravě v letech 1938–1945*, in.: *Osud Židů v protektorátu 1939–1945*, Praha 1991, s. 17 – 79; www.holocaust.cz; Tomáš Pěkný, *Historie Židů v Čechách a na Moravě*, Praha 2001, s. 133 – 140, 567 – 571.

k pogromům. V roce 1919 např. v Holešově. Zřízení Československé republiky v roce 1918 znamenalo pro Židy lepší podmínky. 22. října 1918 byla ustavena Národní rada židovská.

V roce 1920 byla uzákoněna v československé ústavě ochrana práv menšin. Po roce 1921 již Židé nemuseli uvádět obcovací řeč, ale národnost – 50 % Židů se přihlásilo k národnosti československé, 25 % k německé a 15 % k židovské. O devět let později to bylo 46 % židů československé národnosti, 31 % německé a 20 % židovské.

V roce 1933 získal Adolf Hitler v Německu moc a tento rok znamenal počátek německé emigrace do Československa. V letech 1933–1938 prošlo našimi zeměmi přes 10 000 běženců z Německa a Rakouska. Usídlovali se ve větších městech, spousta z nich však čekala na víza do Anglie nebo do Ameriky. V Praze vznikl Židovský výbor pro pomoc uprchlíkům z Německa a Národní koordinační výbor. Ti, kterým se nepodařilo emigrovat, byli přestěhováni do českého vnitrozemí, stoupaly počty sebevražd, o nichž se většinou veřejnost nedozvídala. Ve třicátých letech se rozrůstal antisemitismus, který k nám proudil z Německa, a kvůli tomu byla založena Československá liga proti antisemitismu. Na jejím vedení se podíleli přední literáti a politické osobnosti.

Po zveřejnění Norimberských zákonů 15. září 1935 nacisty přestali být židé z rasových důvodů říšskými občany Německé říše. Pro židy to znamenalo nemožnost od roku 1935 hlasovat, zastávat veřejné úřady, svobodně cestovat, ženit nebo vdávat se za nežidy atd. Židem byl nazýván ten, kdo měl nejméně 3 židovské prarodiče, míšenec, potomek Žida, který se narodil po 15. září 1935.

V noci z 9. na 10. listopadu 1938 nacisté prováděli do té doby největší pogrom proti Židům v Německu a Rakousku. Akce je známa pod názvem Křišťálová noc.

Roku 1938 musí po mnichovské dohodě (30. září 1938) Československá republika podstoupit oblast Sudet německé říši, vláda odmítá přijmout uprchlíky ze Sudet. Na naše území si ale také dělali nárok Poláci a Maďaři. Vláda tedy musela poskytnout autonomii Slovensku a Podkarpatské Rusi. V lednu 1939 jsou Židé vyloučeni ze státní služby. Od června v protektorátu platí Norimberské zákony.

21. ledna 1939 bylo ministru zahraničí Chvalkovskému vytknuto, že v Československu neprobíhá „odstraňování“ Židů tak rychle, jak je třeba.

Antisemitismus se u Čechů projevoval hlavně k německy mluvícím Židům – hlavně k německým a rakouským přistěhovalcům. Před ustanovením Protektorátu se vláda neoficiálně dotázala židovských občanů na to, zda nemají nějakou vlastní vizi konečného řešení. Jak uvádí Livie Rothkirchenová, bylo to něco, „*co nemělo v jiných státech obdoby...*“¹⁸¹

15. března 1939 žilo na území Protektorátu Čechy a Morava 135 000 osob označených za židy – to znamená i míšenci a také 15 000 emigrantů z Rakouska a Německa (kteří byli také důvodem ke zhoršení antisemitských nálad). Na konci července 1939 byla zřízena Ústředna pro židovské vystěhovalce. Úkolem ústředny bylo vystěhování Židů za hranice říše. Reakce českých občanů nežidovského vyznání byla často negativní, nesouhlasili s opatřeními proti židům. Nakupovali jim potraviny v době, kdy měli Židé zakázáno nakupovat, účastnili se židovských pohřbů, někteří dokonce dobrovolně nosili židovskou hvězdu, i když Židy nebyli. Objevovali se ale i opačné postoje – antisemitské, ovlivněné nacistickou propagandou. Po březnu 1939 silně zesílil antisemitismus, vznikla antisemitská organizace Vlajka, která vydávala Arijský boj. Na druhé straně sílila také nenávist vůči nacistům a z toho plynoucí podpora Židů. Rozsáhlejší pomoc Židům však neexistovala. Vznikla levicová protinacistická organizace, tzv. Petiční výbor Věrní zůstaneme. Hlavní představitelé výboru – J. Fischer, K. Bondy a V. Kaufmann - byli ale roku 1944 popraveni.

O antisemitských náladách, nebo naopak o opačných projevech ve třicátých letech v Československu se Hostovský nikde nezmiňuje, kritiky jeho děl pojednávajících o židovském autoru, ale spíše se jedná jen o vyjádření náboženské příslušnosti autora.

Vznik Protektorátu Čechy a Morava zastihl Hostovského v cizině, ze které se zpět domů vrátil až v roce 1946.

Prvním transportem byla akce Nisko (17. října 1939), kdy z Moravské

¹⁸¹ Livie Rothkirchenová, *Osud Židů v Čechách a na Moravě v letech 1938–1945*, in.: *Osud Židů v protektorátu 1939–1945*, Praha 1991, s. 17 – 79, cit. s. 26.

Ostravy odjelo 1291 osob do Niska nad Sanem, kde si měli vybudovat pracovní tábor. Akce byla neúspěšná a Židé se vrátili do Protektorátu.

Od podzimu roku 1941 začali být pronásledováni sympatizanti Židů a jejich „pomahači.“ 24. listopadu 1941 byly zahájeny transporty z protektorátu do Terezína. Během masových deportací převládal mezi českým obyvatelstvem tichý souhlas.

V prosinci roku 1941 byl založen první vyhlazovací tábor Chelmno, po něm následovali Osvětim, Majdanek, Belžec, Sobibor a Treblinka. Od 1. září 1941 byli židé nuceni nosit židovskou hvězdu.

O koordinaci provádění konečného řešení židovské otázky bylo rozhodnuto na konferenci ve Wansee 20. ledna 1942. Poté docházelo k systematickému vyhlazování Evropských Židů, jejichž počet je odhadován na sedm milionů.

Během druhé světové války zemřel Hostovského otec Josef a obě sestry se svými rodinami.

5.2.1. Židovská periodika od konce 19. do třicátých let 20. století¹⁸² a Hostovského působení v nich

Období od přelomu 19. a 20. století do 30. let bylo naplněno činností několika periodik. Egon Hostovský působil pouze v jednom, ale pro úplnou představu o židovském novinářství jsou stručně popsány i další židovské noviny a kalendáře.

Českožidovský kalendář (také Kalendář česko-židovský), vydávaný pod záštitou Spolku českých akademiků-Židů v Praze, byl vydáván od roku 1881. V rámci kalendáře se vyhraňovaly tři směry: židovský, českožidovský a českonárodní. V kalendáři nevycházely články s politickou tematikou, protože Spolek akademiků byl zaměřen apoliticky. Mezi přispěvatele patřili jak Židé, tak i nežidé. Z nežidů byli nejvýznamnějšími J. Arbes, Z. Winter, J. Vrchlický, J. S. Machar, L. Stroupežnický, G. Preissová a další. Kalendář se dočkal téměř padesáti

¹⁸² Vycházela jsem z: Účast Židů na české literatuře, in.: O. Donath, *Židé a židovství v české literatuře 19. a 20. století II. – od Jaroslava Vrchlického do doby přítomné*, Brno 1930, s. 181 – 197.

ročníků.¹⁸³ Do Kalendáře přispíval mezi léty 1926 – 1939 Egon Hostovský, který zde zveřejňoval úryvky ze svých děl nebo krátké povídky.¹⁸⁴ Od roku 1932 do 1937 Kalendář i redigoval.

Českožidovské listy začaly od roku 1894 vycházet jako čtrnáctideník zaměřený proti sionismu. Prvním redaktorem byl K. Fischer a po jeho smrti O. Guth. K dalším spolupracovníkům patřili V. Rakous, M. Lederer, O. Bondy a další. Beletristické příspěvky dodávali jak spisovatelé židovští, tak i bez židovského vyznání. Byli to například J. Vrchlický, V. Rakous, Fr. Kvapil, J. Arbes, F. X. Svoboda.

V prvních ročnících byly otisknuty články reagující na antisemitské bouře z roku 1897 v Praze a na venkově po Čechách a Moravě. Články reagují také na Dreyfusovu aféru a na „rituální“ vraždu v Polné, které také vyvolaly další antisemitské bouře. Roku 1907 činnost Českožidovských listů končí.

Čtrnáctideník **Rozvoj** vycházel v Pardubicích od roku 1904 a byl orgánem českých pokrokových Židů. Redaktorem byl lékař V. Ohryzek, vydavatelem L. Ohryzek. Účelem listu bylo oživení hnutí a pozdvižení vážnosti židovstva. V roce 1907 došlo ke spojení Rozvoje s Českožidovskými listy a nyní již týdeník nosí stále název Rozvoj. Během prvního roku první světové války se začínají objevovat články varující před antisemitismem, který se v tuto dobu u českého obyvatelstva začal objevovat, výbory pro pomoc uprchlíkům se s pomocí periodika snaží oslovit čtenáře, kteří ale výrazně nereagují. V listopadu 1915 přestává Rozvoj vycházet, ale po válce jeho činnost opět ožívá.

Čeští sionisté vydávali od roku 1913 čtrnáctideník **Židovské listy pro Čechy, Moravu a Slezsko**. Počátek války však jejich vydávání ukončil, aby pak mohly od dubna 1918 opět vycházet. Listy byly založeny kvůli „kritickému stavu židovstva.“ Prvním redaktorem obnovených Listů byl Emil Waldstein, dalším Zdeněk Landes. Listy obsahovaly i přílohu Ženský list, který byl redigován Irmou Pollákovou. Již v prvním čísle sionistických novin jsou formulovány tři požadavky židovstva: zřízení samostatného

¹⁸³ Účast židů na české literatuře, in.: O. Donath, *Židé a židovství v české literatuře 19. a 20. století II. – od Jaroslava Vrchlického do doby přítomné*, Brno 1930, s. 181 – 182.

¹⁸⁴ Např. Egon Hostovský, *Ostrov neapolského zálivu*, *Kalendář česko-židovský*, 1926–1927, s. 59 – 63.

střediska Židů v Palestině, právo na samostatný život v mimopalestinských komunitách, a požadavek občanské a politické rovnoprávnosti. Proto, že byly Listy zaměřeny sionisticky, musely se potýkat s antisemitskými náladami ze strany českého tisku (především Venkov a Národní listy). Periodikum mělo velký význam hlavně díky aktuálním přehledům židovské literatury. Od roku 1918 vycházely pod názvem **Židovské zprávy** a u jejich znovuoobnovení stáli L. Winter, E. Waldstein, F. Kornfeld, N. Adler aj.

Konkurentem Kalendáře česko-židovského se stal **Židovský kalendář**, který vycházel mezi lety 1920 – 1930. Kalendář vznikl díky sionistickým akademikům, kteří porovnali „morálku“ židovství u nás a v okolních zemích. Redaktory Židovského kalendáře byli E. Waldstein, Z. Landes, F. Friedmann a F. Gottlieb. Jak název napovídá, kalendář byl orientován na židovství, již se nesoustřeďoval na česko-židovskou otázku. Kalendář byl rozdělen na tři části: první se zabývala židovskou historií, druhá reflektovala život v Palestině a třetí část byla zaměřena na poezii a prózu. Byly zde uveřejňovány jak články a příspěvky židovských, tak i nežidovských autorů. Důraz byl kladen i na spisovatele ze starší židovské, české i světové literatury.

5.3. Role židovství v díle Egona Hostovského

I když byl Egon Hostovský asimilovaným Židem a židovská tradice v jeho rodině ztratila smysl, byl si plně vědom tohoto svého „skrytého“ židovství. V dokumentech měl sice zaznamenáno náboženství izraelitské, svým vzhledem, ani vnitřním přesvědčením však tento fakt nijak nepodporoval.

Přesto se snažil nahlédnout do judaismu co nejhlouběji a tyto své poznatky předávat dále ve svých dílech. Četl německou židovskou literaturu i literaturu asimilovaných Židů, scházel se s Židy (např. ve spolku Kapper), odjel „studovat“ kulturu Židů do Podkarpatské Rusi.

Egon Hostovský se ve své próze věnuje židovskému tématu jen do doby, kdy v roce 1939 emigroval. Po tomto datu, nebo spíše po příjezdu do Ameriky v roce 1941, se věnuje otázce člověka „ztraceného“ v cizí zemi, jeho nemožnosti začlenit se do společnosti, neschopnosti najít „své“

místo, neustálému tápání v novém prostředí. V mnohém tak vykazuje obdobné znaky s „židovskými“ prózami. Možná tak znamenaly rané prózy počátek jednoho symbolu nebo tématu, které pak Hostovský v další tvorbě vždy používá.

5.4. Hostovského prózy s židovskou tematikou

V následujících kapitolách se budu snažit podat ucelený obraz o námětech, které Hostovský ve svých prózách používal. V raných spisovatelových dílech do roku 1939 nacházíme všechny aspekty židovského života. Nedílnou součástí jsou bohužel předsudky a stereotypy, jež byly vůči Židům uplatňovány a antisemitismus, provázející židovstvo po mnoho staletí. S předsudky a nepřátelstvím vůči Židům úzce souvisí chápání židovství jako určitého životního údělu, ze kterého je těžké, nebo spíše nemožné vymanit se. Hostovský ve svých románech „zobrazoval“ i tradice Židů, které tvoří základ judaismu.

Následující kapitoly naznačují, že i člověk, který se sám nehlásí ke konkrétní náboženské skupině, je schopen uchopit ji ve své literární tvorbě, jakoby žil přímo v jejím středu.

Židovská problematika se však neobjevuje ve všech Hostovského dílech. V některých prózách nacházíme pouze drobné zmínky obnášející často jen několik vět, které se k judaismu váží, a proto jim zde nebude věnována pozornost jako tvorbě s obsáhlejší židovskou tematikou. Mezi díla s nepatrnými židovskými poznámkami patří tyto povídky a romány: soubor povídek *Zavřené dveře – Nemocné prózy*¹⁸⁵ (1926), *Ve výhni* (1927), *Pan Lorenz* (1928), *Danajský dar* (1930), *Ztracený stín* (1931), *Černá tlupa* (1933), *Tři starci* (1938) a rané krátké prózy¹⁸⁶. Pozornost bude naopak věnována dílům: *Ghetto v nich* (1928), *Stezka podél cesty* (1928), *Modré světlo* (1928), *Případ profesora Körnera* (1932), *Žhář* (1935) a *Dům bez pána* (1937).

¹⁸⁵ Sbírka *Zavřené dveře: Nemocné prózy* (1926) obsahuje povídku Židovka. Název je ale pouze zavádějící, protože v povídce nenajdeme žádné znaky ani zmínky, které by nám ženu – Židovku nějakým způsobem připomínaly. Proto tato sbírka povídek není do kapitoly o židovských námětech v Hostovského díle zařazena.

¹⁸⁶ Jsou to prózy: *Lidskost* (1923), *Z ledové říše* (1924), *Bořík* (1924), *Na severu* (1925), *Večery v Římě* (1925), *Ostrov neapolského zálivu* (1925).

5.4.1. Hostovského pojetí antisemitismu v prózách

Hostovský pojímá antisemitismus nejvýrazněji v prózách *Ghetto v nich* (1928), *Případ profesora Körnera* (1932) a v románu *Dům bez pána* (1937). Ve zmíněných dílech se setkáme také se stereotypy, které kolovaly kolem židovství. V *Ghetto v nich* se setkáme se stereotypem Žida – lichváře (obchodníka); Židů, jako vrahů Krista. Stereotypní nazírání na Židy podle vzhledu najdeme v *Případu profesora Körnera*. *Dům bez pána* nám ukáže, jak bylo nahlíženo na vzdělané Židy – vědce (stereotyp čaroděje, mystika, schopného nadpozemským věcem). O jednotlivých stereotypech bude blíže pojednáno u konkrétních knih.

Egon Hostovský, jak sám poznamenal, se s antisemitismem proti jeho osobě nebo rodině nikdy nesetkal.¹⁸⁷ Byl však atakován dobovým tiskem a rozhlasem, ze kterého byl informován o protižidovských náladách v Československu, o počínající moci Adolfa Hitlera v Německu a o vydání Norimberských zákonů.¹⁸⁸ Václav černý také uvádí: „*Bál se antisemitismu, přímo slídl po jeho zapírajících se úkazech, měl pro ně tak říkajíc cvičený čuch.*“¹⁸⁹ ***Ghetto v nich (1928)*** je prvním výraznějším dílem Egona Hostovského.

Ve společnosti, kterou autor popisuje, se setkáváme se stereotypem Žida – lichváře a podvodného obchodníka. Otec hlavní postavy je obviněn z pojistného podvodu: „*Ale, židáčku, vždyť my si rozumíme – he! Načpak jsou pojišťovny?*“¹⁹⁰ Jako u všech stereotypů platí, že jsou obecně přijímány společností bez snahy dobrat se pravdy.

Představa Žida – lichváře pochází již ze středověku, kdy byli Židé v mnoha národech majetkem krále, nebo jiného panovníka. Ten s nimi mohl nakládat jako se svým majetkem a mohl jim přisuzovat jen některá povolání. Křesťanům bylo zakázáno provádět povolání související s penězi – obchodování a půjčování peněz. Proto tato zaměstnání vykonávali pouze Židé. Peníze půjčovali s úroky a tento systém později přijaly finanční společnosti a banky. Protože obyvatelé, jimž bylo půjčováno, své dluhy neplatili včas, označovali Židy za zloděje a vznikl

¹⁸⁷ Více kapitola Židovství a rodina Egona Hostovského, 2. citace, pozn. č. 168.

¹⁸⁸ Více kapitola č. 5.2. Situace na území Československa od počátku století do začátku druhé světové války.

¹⁸⁹ Václav Černý, *Paměti I.*, Brno 1994, cit. s. 194.

¹⁹⁰ Egon Hostovský, *Ghetto v nich*, in.: *Cesty k pokladům*, Praha 1936, cit. s. 102.

tedy i předsudek, nebo spíše všeobecná představa o Židech obchodnících, kteří neprávem získávali peníze od dlužníků. Lichvářství souviselo i s dalším náhledem na vyznavače judaismu – lidé byli přesvědčeni o tom, že se Židé snaží pomocí svých peněz a díky nim nabyté moci ovládnout celý svět – vznikl stereotyp Žida světovládce. Tato představa byla rozšířená hlavně od konce 19. do 30. a 40. let 20. století, kdy byl antisemitismus nejvíce rozšířen.

Vraťme se ale k románu. Obyvatelům městečka stačil pouhý náznak pojistného podvodu a návštěvníci lokálu si jej spojili s majitelem – Židem.

Hlavní postava románu, student Pavel, se setkává s dívkou, do které se zamiluje, skončí však s neúspěchem kvůli svému židovskému původu a rozšířené nenávisti vůči tomuto náboženství. *„Nu, jak to řekla? – Žid zůstane vždy židem! – Nutno přiznat: prostoučká slova, ale jadrná! O čem asi uvažoval nebožtík Voltaire, když řekl, že židé jsou důkazem o pravdě křesťanství?“*¹⁹¹ Dívka je ovlivněna obecnými předsudky a Pavla odmítá.

V závěru děje románu u lidí propukne vlna antisemitismu: *„...Naházet tam ty svině židovský!... Ta všechna nenávisť platila nám...! ...‘Kristovy rány...! Už je vytáhli...! Tři děti... jedno uhořelo! Potvory, tohle nám draze zaplatí!!’ ‘Hoši, naházejte tam tu židovinu smradlavou! Prasata! Lupiči! Podejte je sem!... Tak, do ohně s ním, aby nekušoval!!! A toho za ním! Hledte, ta mrcha židovská chce utéci! Nepouštějte! Nepouštějte!’“*¹⁹²

Hostovský mohl být „inspirován“ současným tiskem a antisemitskými náladami, proudícími k nám v období vzniku románu z německé oblasti.

Další protižidovský výstup, už ne v masové podobě, zažije Pavel opět se stejnou dívkou.: *„Znovu jsem se k ní vrhl a zápasil s jejími pažemi. Praštil jsem jí na pohovku, drtil ji, rval, trhal. V nekonečné nenávisti zasyčela: ‘Žide!’ Jediné slovo. Čtyři písmena. Na těch byl jsem ukřižován.“*¹⁹³ Hostovský reflektuje motiv ukřižování – předsudek, že Židé ukřižovali Krista, je zde pomstěn ukřižováním Žida křesťankou.

Předsudek popsáný v předchozím odstavci je snad nejstarším stereotypem. Židé měli jistě důvod nebyt za dobře s Kristem, prohlašoval

¹⁹¹ Egon Hostovský, Ghetto v nich, in.: *Cesty k pokladům*, Praha 1936, cit. s. 125.

¹⁹² Egon Hostovský, Ghetto v nich, in.: *Cesty k pokladům*, Praha 1936, cit. s. 154 - 155.

¹⁹³ Egon Hostovský, Ghetto v nich, in.: *Cesty k pokladům*, Praha 1936, cit. s. 159.

se totiž za mesiáše. Ukřižování ale povoloval panovník, ne lid, a smrt ukřižováním byla nejběžnějším trestem tehdejšího období.¹⁹⁴

Podobný je útok, jakým je Pavel atakován: „*Vnitřní katastrofa nastala, když přes všechno zevnější zdání, v němž byl ukolébán, stanul před ním strašný výkřik: Žide! právě ve chvíli, kdy nejvíce zapomněl na „ghetto v sobě“.*“¹⁹⁵ Hostovský ukázal, že slovní útok přichází nejčastěji ve chvíli, kdy jej nejméně čekáme a jsme se svým osudem usmířeni. Román *Ghetto v nich*, první autorův román, který se setkal s úspěchem, nám nabídl nepřeborné množství antisemitských soudů a narážek, vyplývajících z doby, v níž autor dílo napsal. Kniha měla snad také sloužit jako obraz tehdejší společnosti a varování před podobnými protižidovskými náladami.

Anti-židovské postoje obsahuje **Případ profesora Körnera** z roku 1932. Příběh vypráví o třiatřicetiletém Židu: „*Pozoroval se, veliký židovský nos, vystoupil z vyhublého obličeje...*“¹⁹⁶, který je poznamenán nevěrou své ženy s Körnerovým přítelem dr. Osvaldem. V ukázce Hostovský reflektoval nejčastější odlišnost Židů od ostatních lidí – vzhledové znaky.

Profesor Körner pocházel ze židovské rodiny, ale židovství nepraktikoval, sám sebe nazýval asimilovaným židem, také proto, že jeho žena Marta byla křesťankou.¹⁹⁷ „*Jedni o mně pohrdlivě říkají: žid! Ale vždyť jím už dávno nejsem, odcizil jsem se, zpronevěřil, asimiloval jsem se – mé židovství jest pouze v mém nervosním hledání a potom už jen ve vzpomínkách, v zkušenostech, v paměti. Co mám společného s židem? (A myslil jsem na židovské obchodníky a advokáty).*“¹⁹⁸ Zde se Hostovský pozastavil nad otázkou, co je vlastně znakem, který člověka zařadí do určité skupiny lidí určitého náboženského vyznání. Körner přece shledal, že nemá nic společného se stereotypem lichváře nebo bohatého advokáta – co je tedy potom znakem židovství? Je to onen velký Körnerův nos? Vždyť mnoho Židů velký nos nemá, a od jiné náboženské skupiny je tak není možné ani rozeznat. Nebo je to tradice rodiny, i když už člověk

¹⁹⁴ S tímto náhledem souvisí jiný předsudek. Židé jako opětovní vražedci Krista. Po zavedení eucharistie do křesťanské mše se stala hostie „oživlým“ tělem Krista. O Židech se říkalo, že hostie propichují, ničí a jinak znesvěcují. Židé však nevěří na možnost vzezření člověka v neživé věci, proto je i tento předsudek pouhým výmyslem.

¹⁹⁵ Marie Majerová, Egon Hostovský: *Ghetto v nich*, *Čin* 1, 1929–1930, s. 676.

¹⁹⁶ Egon Hostovský, *Případ profesora Körnera*, Praha 1936, s. 19.

¹⁹⁷ Zajímavý motiv – inspirace Hostovského životem.

¹⁹⁸ Egon Hostovský, *Případ profesora Körnera*, Praha 1936, s. 56.

nekráčí v jejích stopách? Co je tedy oním znakem, který je jasným symbolem židovství? Hostovský tímto upozornil na svůj rodinný židovský původ a kořeny, a také na to, že byl společností považován za Žida, i když se k tomuto náboženství sám nehlásil. Kladl si otázky o odlišnosti a s ní souvisejícím zařazením do společnosti.

Antisemitistické narážky čteme i ve slovech milence Körnerovy ženy: „*Abych se přiznal, nemám vůbec rád židy, hlavně ne tak zvané židovské intelektuály. Jejich rozeklanost, problematičnost, rozervanost, jež téměř vždy přechází v bezpáteřnost a...*“¹⁹⁹ tímto úryvkem je zmíněn další stereotyp, je nastaveno zrcadlo předsudkům o Židech své doby a okolí.

Jako ponížení chápe Karel Körner také podvod od své ženy – nevěru: „*Co ta o mně ví a co já vím o ní? Jen to, že mě zradila a odkopla, že jsem pro ni zůstal tím směšným a opovrženým židem, kterého je asi záslužné napálit!*“²⁰⁰ Profesor Körner si tedy manželčinu nevěru zdůvodňuje svým náboženským původem, ale s největší pravděpodobností se jedná jen o výraz nepochopení, o snahu najít příčinu jejího oklamání.

Ve fiktivním horském městečku Zbečnově se odehrává děj dalšího románu Egon Hostovského **Žhář**.

Děj pro nás v tuto chvíli není tak důležitý, jako komentáře návštěvníků hospody: „*Kdyby nebylo židů a špatné vlády, mladý muži, tak by byl ráj na zemi!*“²⁰¹ Další narážka: „*Jednou už tady bývalo prázdno jako teď. Tenkrát k nám chodil jakýsi žid, a o tom se po kraji rozneslo...*“²⁰² Hostovský tady, i když jen v náznacích, zdůrazňuje současné názory obyčejných lidí na politickou scénu a na její spojitost s židy. Jakoby chtěl autor v druhé ukázce říct, co vše dokážou nepravdivé informace. Nějaký Žid byl z nějakého činu „obžalován“, kleveta se rozšířila po celém městě a obyčejní lidé přestali chodit do míst, která onen Žid navštěvoval. Hostovský chtěl svůj román co nejvíce přiblížit skutečnosti tím, že použil pár vět s tématy, která jistě kolovala v hospodách skutečných měst a městeček.

¹⁹⁹ Egon Hostovský, *Případ profesora Körnera*, Praha 1936, s. 92.

²⁰⁰ Egon Hostovský, *Případ profesora Körnera*, Praha 1936, s. 51.

²⁰¹ Egon Hostovský, *Žhář*, Praha 1968, s. 53.

²⁰² Egon Hostovský, *Žhář*, Praha 1968, s. 114.

Dům bez pána je asi nejznámějším dílem Egona Hostovského s židovskou tematikou. Autor jej dokončil v roce 1937. Román pojednává o sourozencích, kteří stojí před otázkou, zda prodat dědictví po otci – rodinný dům. Odkazem otce nebyly pouze finance a nemovitost, ale hlavně snaha udržet sourozence pohromadě, bez závesti, zloby a v soudržnosti.

V románu je věnován prostor i antisemitismu. *„Příštího dne... přinesly deníky nové strašidelné zprávy z Německa o pronásledování Židů. Noviny šly z ruky do ruky.“*²⁰³ Autor komentoval skutečné zprávy z raného Hitlerova Německa. *„Ve třetím roce války vypukly ve Starkově protizidovské bouře. Vzpomínáte si? Říkalo se, že Židé mají plné sklepy a půdy zásob, že se přežívají, zatímco ostatní scípají hlad. Tenkrát táhly ulicemi tisíce demonstrantů z celého okolí a... Já vím... nás jedině ušetřili ze všech Židů, všude jinde roztloukli alespoň okna... Já si totiž ještě vzpomínám, jak jsem se styděl právě proto, že nás jedině ušetřili. A nejen já: všichni jsme se styděli, i tatínek! Vyhýbali jsme se pak týdný všem postiženým židům, báli jsme se jim pohlédnout do očí. Bylo to prapodivné vítězství!“*²⁰⁴ Egon Hostovský vycházel v této příhodě z autentického příběhu, který v *Literárním dobrodružství českého spisovatele v cizině* popisuje takto: *„Nuže, dělníci tenkrát pochodovali od domu k domu hronovských majitelů tkalcoven a přádelen, vyvlekli na ulici na smrt vyděšené továrníky nebo ředitele a tam obměkčovali jejich tvrdá srdce pěstmi a kopanci. ...Jeden jediný dům zaměstnavatelů velkých i těch relativně filigránských nebyl zapomenut. Když se hlučící zástupy zastavily pod našimi okny, matka omdlévala, sestry se daly do pláče a zsinálý otec se belhal o holi ke schodům, aby vyšel dobrovolně do rozkaceného živlu. Řev davů se změnil v jakési mručení: zřejmě se mnoho lidí najednou o něčem dohadovalo – a pak se ta divoká lidská řeka zase hnala dál, jako by nás nebylo. ...S mým otcem si ti lidé zřejmě neměli ani nechtěli co vyřizovat. ...Začali jsme se stydět před postiženými.“*²⁰⁵ Situace byla jistě nepříjemná, ale pochopitelná vzhledem k tomu, že neměli zaměstnanci

²⁰³ Egon Hostovský, *Dům bez pána*, Praha 1937, cit. s. 129.

²⁰⁴ Egon Hostovský, *Dům bez pána*, Praha 1937, cit. s. 129.

²⁰⁵ Egon Hostovský, *Literární dobrodružství českého spisovatele v cizině*, Praha 1995, cit. s. 35.

tkalcoven proti Josefu Hostovskému žádných výhrad.

Jindřich Adler, jeden ze sourozenců, se potýkal s nenávistným jednáním svého okolí. Lidé říkali: „*K tomu Židovi? Ne, raději scípnu!*“²⁰⁶ Dokonce i jedna holčička byla maminkou přesvědčena, že je lékař nebezpečný: „*bojím se ho. ... mohl by mě uřknout, má divné oči. Je to žid.*“²⁰⁷ Holčička se bála uřknutí. V minulosti bylo nahlíženo na Židy, kteří se zabývali studiem kabaly, neboli židovské mystiky, jako na čaroděje, i když čarodějnictví kabala odmítá. Pověra se postupem doby vztáhla na všechny příslušníky židovského náboženství.

Egon Hostovský antisemitismus odmítal, i když mu nikdy nebyl fyzicky ani psychicky vystaven. Jak bylo citováno v úvodu – antisemitské náarážky přímo vyhledával a pak je v dílech často užíval, snažil se o co nejvěrnější podání negativního obrazu protižidovských nálad a důsledků, které z nich mohou vyvstat. Čtenáře chtěl proto seznámit s nejčastějšími pověrami, které okolo židů kolují. „Inspirací“ mu jistě byla situace v tehdejšímu Československu a v Evropě celkově. Ve spolku Kapper, jehož byl členem a později i předsedou, se jistě o antisemitských otázkách debatovalo. K těmto problémům se vyjadřovala i židovská periodika, o kterých bylo pojednáno v kapitole 5.2.1. (Židovská periodika od konce 19. do 30. let 20. století a Hostovského působení v nich). Ovlivněn mohl být i tvorbou F. M. Dostojevského, jenž se vyjadřoval proti Židům a Hostovský jehož protižidovský postoj Hostovský nesdílel a odmítal.

5.4.2. Úděl židovství a nemožnost vymanit se z něj

Úděl židovství v Hostovského prózách je možno označit jako ahasverství. Tento pojem by se dal zařadit i pod antisemitské stereotypy, protože Hostovský jej užívá v obecně platném pojetí, obrazu celého židovstva. Tématicky však zapadá spíše do kapitoly věnované údělu Židů.

Jak chápal Ahasverismus Egon Hostovský, píše Vladimír Papoušek: „*Hostovský pochopil a zobrazoval souvislost mezi osudem židů jako*

²⁰⁶ Egon Hostovský, *Dům bez pána*, Praha 1937, cit. s. 189

²⁰⁷ Egon Hostovský, *Dům bez pána*, Praha 1937, cit. s. 230.

*věčných Ahasverů a osudem člověka v moderním světě obecně.*²⁰⁸ Není nikde konkretizováno, jaké dílo, zabývající se Ahasverem, neboli Bludným Židem, autora ovlivnilo nebo inspirovalo. Legenda o Ahasverovi byla však tak rozšířená, že se Hostovský s jistotou ke zdrojům dostal. Ahasverův osud si s sebou nesou nejen postavy Židů v románech Egona Hostovského z raného období tvorby, ale i postavy bez náboženské příslušnosti a konkretizace. Ahasvery „nazývá“ Hostovský tedy nejen Židy, ale přímo také kteroukoli hlavní postavu románu.

Model Bludného žida Ahasvera se poprvé v literatuře rozšířil z Německa v roce 1602. Základem byla legenda, která byla předávána z generace na generaci po celé Evropě. Ahasver byl židovským obuvníkem z Jeruzaléma, který zabránil Ježíši, nesoucímu kříž na místo ukřižování, aby si odpočinul u jeho domu. Ahasver byl odsouzen k věčnému bloudění bez možnosti odpočinku. Z Ahasvera se měl podle legendy stát křesťan, který žije dobročinností. Příběhy, od 17. století již tištěné, se šířily po mnoha zemích a nabyly na velké oblibě. Umělci – malíři,²⁰⁹ spisovatelé,²¹⁰ hudební skladatelé a autoři oper²¹¹ – si vybírali námět Ahasverova života ke své tvorbě.

Obraz Bludného Žida byl vztažen na celé židovstvo, které je celé odsouzeno k nekonečnému bloudění. Antisemitské nálady konce 19. století dokonce hlásaly, že jedinou nadějí na spásu Židů z ahasverského údělu, je jejich vymření.

Prvním Hostovského literárním dílem, jež nejvýrazněji zobrazuje člověka-žida jako osobnost, která se touží dostat z „okovů“ své víry, je román ***Ghetto v nich (1928)***. I když zde někteří kritici chápali židovství pouze jako doplňující element, bez židovské skutečnosti by román jistě nepůsobil na čtenáře takovou silou, jakou působí s ní.

Definici vnitřního ghetta v románu popsal Jan Blahoslav Čapek: „*Ghetto v nich soustřeďovalo se s úpornou bolestností na problém židovství a jeho*

²⁰⁸ Vladimír Papoušek, *Egon Hostovský: Člověk v uzavřeném prostoru*, Praha 1996, cit. s. 20.

²⁰⁹ Např. M. Gottlieb, *Ahasver*, 1876.

²¹⁰ Např. E. Sue, *Bludný Žid*; H. Ch. Andersen, *Ahasver*, 1847; P. B. Shelley, *Královna Mab*, 1813; E. Quinet, *Les tablettes du Juif errant*, 1823.

²¹¹ E. Scribe, Halévy, *Bludný žid*, 1852.

vztahu k okolí i k sobě samému.“²¹² Uvnitř člověka pak vzniká pomyslný ostrov, ze kterého není možno návratu, i když se o něj člověk snaží.

Bohumil Polan napsal: „*Hluboká a neodčinitelná osamělost a cizota židovství ve světě, to je vlastní motiv první knižní prózy Hostovského. ...Jenomže se perspektivní úděl onoho tragického vidění rozevírá daleko přes úzkou základnu rasového údělu a zabírá co nejvíce do šířky, do hloubky i do nadsmyslné výše životní osudnosti vůbec.*“²¹³ Vnitřní ghetto si tudíž zabírá celého člověka a drží jej ve své moci, bez jakékoli možnosti útěku a osvobození.

Již v prvních odstavcích románu najdeme stesk nad údělem Židů. „...*náš dům naproti strnulé, přísné, nestvůrné synagoze – měl byste znáti všechna ta místa, kde člověk prožije polovici života bez nebe, bez slunce (ó, slunce nám, nám židům, tolik chybí!)*,...“²¹⁴ Hlavní postava tak naráží na strastiplné a neveselé dějiny židovského národa jako celku, jehož se paradoxně cítí být součástí.

Dobová kritika autorovi vytýká především absenci objektivního pojednání tématu.²¹⁵ Dovoluji si zde konstatovat, že právě onen subjektivní přístup a sžití se s postavami tvoří hlavní přednosti literárního umění Egona Hostovského a jeho schopnost přitáhnout čtenáře ke svým dílům.

Jako Ahasvera by bylo možno označit i hlavní postavu románu – Pavla. Jeho židovská duše je obklopena hradbou, ze které se snaží odstraňovat kameny; když však jeden odstraní, ihned je obnoven. Je vidět, že se hrdina s ahasverstvím nevyrovnává ani pár let potom, co se daný příběh odehrál – příběh vypráví neznámému posluchači o několik let později, než se uskutečnil.

Dokonalý rozbor postav poskytl Literárním novinám Hostovského přítel Josef Hora: „*Hostovského židé jsou bytosti bez rovnováhy, zděděné a tíhou starých tradic, jež místo síly je rozleptávají, zeslabené židovství, „ghetto v nich“ vytvořilo z jejich života fantomatické živoření, jež v pojetí*

²¹² Jan Blahoslav Čapek, Literatura (Krásná), *Naše doba* 42, 1934–1935, č. 3, s. 183.

²¹³ Bohumil Polan, Dvě knihy Egona Hostovského, *Čin* 7, 1935, č. 23, s. 355.

²¹⁴ Ghetto v nich, in.: Egon Hostovský, *Cesty k pokladům*, Praha 1928, s. 95.

²¹⁵ František Götz, E. Hostovský: Ghetto v nich, *Národní osvobození*, 1928, č. 278, s. 4.

*Hostovského je obrazem dokonalé rasové dekadence...*²¹⁶ Ve svých kritických poznámkách k Hostovského próze tak Hora využil své nepochybné básnické umění.

Hlavní hrdina románu je také poznamenán chudobou, kterou chápe jako úděl: „*Já, syn žebráckého obchodníčka s kořalkou, já, tvor ponížený, nesmělý, přestrašený a úzkostlivý, počal jsem se stýkat s rodinou, jež mě urážela svým blahobytem a svým pokořujícím jednáním.*“²¹⁷ Takto Pavel popisuje své přátelství s bohatým židovským chlapcem.

Onen bohatý židovský chlapec na konci románu odmítá své židovství a je zesměšněn. „*Já... nejsem... nejsem... Žid!! Odzbrojené paže klesly. Ticho! Ale vždyť je to Frankl! – Ne... nejsem Frankl... nejsem ...Žid! – Chachacha, tak se na tebe podíváme! Stáhněte mu kalhoty!*“ Artur kopal, prskal, kousal. Nůž se zaleskl ve vzduchu. Přerežali mu šle a rvali s něho oděv. Ve chvílce ležel na zemi nahý. Smích lůzy. Vylo se a štěkalo.²¹⁸

Tímto chtěl panicky se chovající dav zjistit, zda je Artur „opravdovým“ Židem, nebo ne – jestli byl po narození podle tradice obřezán. Spisovatel tak nesympatickou osobu románu postavil do situace, kdy se Artur vzdává své víry a rodiny jen proto, aby nebyl zaškatulkován do krabice s nápisem „Žid“. Vyplývá z toho, že svou víru bral pouze jako určité privilegium nebo výhodu, která byla spojená s materiálním zabezpečením. Jakmile se mu ale „víra nehodila“, rád se jí vzdal. Autor zde vyjádřil snahu patřit někam pro výhody a zároveň snahu odtrhnout se od těchto pout, když je potřeba.

Otec Pavla je nejvýraznějším představitelem člověka nemožného se vzepřít okovům své víry. Je vyhaslou osobností, trápen pomluvami, se kterými však nemůže pro svou slabost bojovat. Jedinou zbraň – slovo – nepoužívá a uzavírá se do sebe. Otec se nemění, i když se o jeho změnu okolí snaží. Pokud jde o jeho vztah se synem – je velmi chladný, chová se zcela neotcovsky - k synu neutrálně. Otce můžeme bez váhání označit za oběť prostředí, ve kterém žije, a náboženství, jež zdědil. Je nefalšovaným typem Ahasvera. Pravděpodobným se může jevit i fakt, že chování otce vychází z jeho charakteru, možná z výchovy, a židovství je zde jen jakýmsi

²¹⁶ Josef Hora, Povídka o rozvrácených židech, *Literární noviny*, 1928, č. 16, cit. s. 4.

²¹⁷ Ghetto v nich, in.: Egon Hostovský, *Cesty k pokladům*, cit. s. 100.

²¹⁸ Ghetto v nich, in.: Egon Hostovský, *Cesty k pokladům*, s. 155 – 156.

„doplňujícím“ prvkem, který negativní vlastnosti jen prohlubuje.

Josef Hora ve své kritice²¹⁹ usuzuje: „...*Mnohem spíš jde však o jakýsi prazákladní zážitek autorův z dětství, který jej posedává znovu a znovu, dokud se s ním básník znovu nevyrovná..... nenabírá ji jen z jediné studnice, tj. ze svého dětství.*“²²⁰ O osobní zkušenosti autora se můžeme pouze dohadovat. Nelze konstatovat, podle studia Hostovského autobiografických zápisků, zda se s podobnými situacemi setkal, protože žádné podobné zážitky nepopisuje. Podle jeho „prohlášení“, že antisemitismus nepoznal, lze spíše vyvodit, že byly příběhy výplodem autorovy fantazie, popř. zkušeností z četby nebo ze spisovatelova okolí.

Předpokládám, že Horova kritika je pouze důsledkem Hostovského umění – autor vytvořil iluzi, že danými situacemi a problémy procházel on sám. O vytvoření tohoto mylného dojmu autor pravděpodobně usiloval.

Neustálé hledání („*Ty pořád někoho hledáš a... a nemůžeš ho nalézt!*“²²¹), točení se v kruhu židovských dějin, vina Židů – to vše najdeme také v románu **Dům bez pána** (1937). Dům i zesnulého otce chápou sourozenci z románu jako právě onen židovský úděl, který nelze překročit: „*Tady někde je vina, tady, v tomhle bezvýchodném domě, z něhož jsme odešli jenom zdánlivě. Ano, v něm kdesi je ukryta vina, v něm a v nás všech!*“²²² Přízrak domu a otce mezi bratry a sestrou poletují jako jakési memento, dojem, že je někdo neustále pozoruje, poslouchá a trestá. „*Bděl-li tatínek celý život nad cestami, jimiž se máme ubírat jako moderní lidé..., zproštění vnitřního ghetta..., svobodni a všem ostatním občanům rovni...člověk má právo zakotvit v poklidu čistého svědomí teprve tehdy, dokáže-li při všem, cokoliv dělá, myslet na sebe až na posledním místě.*“ Hostovský zde užívá opět oblíbenou formulaci ‘*vnitřní ghetto*’. Nad sourozenci jakoby neustále visela otcova ruka, snaha jim napovědět, jakým směrem se mají ubírat. Každý ze sourozenců je pomyslným Ahasverem, Bludným Židem. U každého se ahasverství projevuje jinak. Zdá se, že sourozenci se ahasvery stali až po smrti otce a z „bludného

²¹⁹ Josef Hora, Egon Hostovský: Cesty k pokladům, *Magazín družstevní práce* 2, 1934 – 1935, č. 9, s. 279.

²²⁰ Josef Hora, Egon Hostovský: Cesty k pokladům, *Magazín družstevní práce* 2, 1934 – 1935, č. 9, s. 279

²²¹ Egon Hostovský, *Dům bez pána*, Praha 1937, cit. s. 191.

²²² Egon Hostovský, *Dům bez pána*, Praha 1937, cit. s. 134.

židovství“ se vymanili po urovnání dědictví. Byli do ahasverství uvrhnuti jednak svým otcem a jednak sebou samými, protože překypovali neschopností komunikace a pochopení. Hostovský zde naznačil, že se lze okovům židovství vymanit, pokud je v člověku dostatečná vůle. Dá se říct, že si model Ahasvera pouze „vypůjčil“, aby dal příběhu další rozměr a tak napsal dílo, které je ve výčtu jeho rané tvorby výjimečné – dává osobám možnost žít lepší život na rozdíl od hrdinů ostatních románů, kteří ve svém bludném kruhu žili stále.

Vnitřní ghetto a s ním související ahasverismus je celoživotním tématem Egona Hostovského – je jím myšlena vnitřní hradba způsobená jednak židovstvím (stejně jako židovství Ahasvera), jednak nějakým jiným podnětem (exilem, duševní nemocí, neschopností porozumět svému okolí nebo být okolím pochopen; Ahasver odmítl podat pomocnou ruku). Není lehké zde vyložit, které ghetto „zde bylo jako první“- kde pomyslné ghetto začíná. Již od počátku Hostovského tvorby se totiž setkáváme s lidmi, kteří znaky vnitřního ghetta vykazují, ale není snadné stanovit, ve kterém díle autor ghetto vytvořil. Jde o beznadějně hrdiny – duše, které nelze osvobodit. Výjimkou je, jak bylo uvedeno, román Dům bez pána.

Důvodem, proč se Hostovský zabýval tématem ahasverství byl hlavně ten, který popsal v Pamětech V. Černý: „*Svoje židovství cítil právě jako kus Osudu, jako otevřenou ránu, ...přitom zároveň jako uloženou povinnost a poslání.*“²²³ Hostovský na svých bedrech totiž také pociťoval onu tíhu židovství a soudím, že i sám sebe pokládal za jednoho z mnoha Ahasverů.

5.4.3. Náznaky židovské tradice v díle Egona Hostovského

V Hostovského rodině se nežilo podle tradice judaismu. Informace o základních zvycích Židů tedy musel získat jinak. Prvním zdrojem mu byly schůzky s pražsko-německou židovskou skupinou v kavárně Arco v Hybernské ulici v Praze, kde se židovská problematika prodiskutovala.

²²³ Václav Černý, *Paměti I.*, Brno 1994, cit. s. 194.

Druhým podnětem pro Hostovského byli pražští chasidé, s nimiž se scházel²²⁴ a dále Spolek Kapper s Jindřichem Kohnem v čele.²²⁵

S Jiřím Mordechajem Langerem odjel na cestu na Podkarpatskou Rus a do Polska. Sám Hostovský uvedl, že zážitky z cest využil při psaní *Domu bez Pána*.²²⁶ K tomuto dílu využil i znalost chasidských legend.

Hostovský se „studia“ judaismu a jeho tradic chopil s vervou – většinu informací naposlouchal ve spolcích, setkával se s židovskými intelektuály a dokonce jel „pozorovat“ Židy na východ republiky.

Tradice Židů je zaznamenána ve Starém zákoně. Za základní pravidlo, ze kterého všechny tradice vycházejí, je považována víra v jediného Boha.

Boha, jeho ovlivňování našeho osudu a jeho jedinečnost popsal Hostovský v roce 1927 v knize ***Stezka podél cesty***.

Jedná se o velmi významné dílo vzhledem k věku spisovatele – Egonu Hostovskému bylo pouhých devatenáct let.

Nejdůležitějším momentem knihy je setkání studenta Karla s doktorem Romanem. Doktor Roman se snaží Karlovi nastínit svoji teorii o zážitku nebo zážitcích (o kauzalitě), které přímo ovlivňují jednotlivého člověka. Student tedy může být ovlivněn svým nenáviděným učitelem na zbytek svého života, aniž by si to uvědomil. Karel zjišťuje, že je život pouhou stezkou podél cesty, po stezce během života každý jdeme a k cestě se přibližujeme nebo se od ní oddalujeme. Člověk nikdy nedosáhne cesty, protože po té kráčí „jedinec“ pouze dokonalý – Bůh. Celé lidské snažení je marné, člověk se může pouze snažit a následovat cestu, ale nikdy po ní nesmí kráčet. Takto pojal Hostovský vztah každého člověka k Bohu. Věřící by měl žít podle určitých morálních zásad (jít po stezce), ale neměl by se snažit vyrovnat se Bohu. Pokud by se začal více přibližovat Bohu, nebo naopak sešel ze stezky, neznamenaloby to pro člověka nic dobrého.

Hostovský se ale i konkrétně zmiňuje o Židech. Podle dr. Romana se na ně teorie o zážitcích nevztahuje: „*Hleďte, svého času jsem byl na Ukrajině. Viděl jsem pogromy, tam je to všedním zjevem. Kdyby byla*

²²⁴ V literatuře není uvedeno, od kdy se s chasidy scházel.

²²⁵ Viz Kapitola 5.1. (Židovství a rodina Egona Hostovského).

²²⁶ Viz. Pozn. č. 117.

pravdivá teorie o potlačených zážitcích, pak by ze všech těch židů museli vyrůst zločinci. Dovede si představit ty jejich strašlivé zážitky? Vraždění, znásilňování žen, rabování majetku, trýznění dětí! A přece tito lidé jsou mírní a pokorní. Proč? Jejich nefalšovaná rodinná láska, jejich tradičně vrytá náboženská víra trhá příčinný řetězec, o němž jsem mluvil. Zážitky nemají k reakci úrodnou půdu.“ Židé byli tedy podle dr. Romana jedinou skupinou, která se dokázala ze závislosti na zážitcích vymanit i přes historické okolnosti, kterými během staletí procházeli. Pokud by byla tato ukázka součástí předešlé kapitoly, mohli bychom konstatovat, že je Stezka podél cesty dalším dílem, kde Hostovský upouští od „teorie“ Ahasverismu, vztažené na celé židovstvo. Hostovský, pravděpodobně díky zkušenostem z Podkarpatské Rusi, uznal, že chování zdejších Židů je jiné než chování Židů středoevropských. Východní židovstvo klade větší váhu rodinnému životu a tradicemi, které jsou spojeny s důslednou náboženskou výchovou a ortodoxní vírou. Dějiny jsou zde uchopeny jako „něco, co se mělo stát a stalo se,“ je již ukončeno a uzavřeno. Proto se Židé z Východní Evropy minulostí již dále nezabývají.

Kauzalita, nebo také osudovost, načrtnutá Hostovským ve *Stezce podél cesty*, byla ale kritizována například Františkem Götzem²²⁷, který shledává chyby právě v přijetí Freuda a v nepravdivosti rozvoje osudu: „...konstruuji životní osudy podle freudovského schématu a zužuji neobvykle možnosti v líčení lidského osudu. V tomto omezení a zúžení je těžká vada. A druhá vada je v té konstruovanosti osudu, jež je leckde zcela nepravdivá.“²²⁸ Správně uvádí, že nejprve je stanoveno psychologické schéma a podle tohoto schématu se dále utváří děj. František Götz uvádí jako jediný klad autorův smysl pro kultivované vypravěčství.

Modré světlo (1928) je snad nejkratší povídkou Egona Hostovského. První zmínkou o tradici židovství je vzpomínka na modlitební knihy, které jednou malý chlapec našel: „*Tenkrát jsem našel v babiččině skříni mezi modlitbami a dopisy prastarou knihu, kterák zvěděť od mrtvých všechna pozemská i záhrobní tajemství. Mrtví opouštějí hroby jen o svém velkém svátku, a to jen toho léta Páně, jehož číslo je dělitelné počtem ramen*

²²⁷ František Götz, Z nové prosy, *Národní osvobození*, 1928, č. 22, s. 4.

²²⁸ František Götz, Z nové prosy, *Národní osvobození*, 1928, č. 22, cit. s. 4.

posvátného svícnu Hebrejců. ...Učitel mluvil o devíti ramenech, bratr o sedmi. Když jsem však zjistil, že dělíme-li sedmi letopočet, který se tehdy psal, dostáváme beze zbytku číslo 274, zesinal jsem leknutím a rozčilením a byl jsem přesvědčen, že naše tušení o pokladu v pustém baráku je potvrzeno znamením z nebes.“²²⁹ Podle tohoto úryvku víme, že se psal rok 1918, že chlapec nebyl Žid, ale křesťan, protože používal křesťanský letopočet a označení let Páně, ale uvěřil naukám o vstávání z hrobů z židovských pověr. Ukázka nás informuje o tom, že znal Hostovský základní informace o židovském kalendáři a letopočtu. Zmiňuje také sedmi a devítiramenný svícen, který je další důležitou součástí židovské tradice.

Modré světlo zde symbolicky označuje naději. „Avšak modravé světlo nové naděje hned se opět rozsvěcuje v chlapeckých očích, měkce obestírajíc surovou pustotu nepodařeného domova.“²³⁰ Naděje hraje v životě židů velmi významnou roli a můžeme ji pokládat za součást tradice.

Tradice židovství je popsána i v **Případu profesora Körnera**. V dobách své nemoci (cukrovky a následného záchvatu), v době, kdy mu bylo nejhůř, Karel Körner často vzpomíná na své dětství a rodinu. „Tady ses narodil – v téhle světničce, zde jsi chodil do židovské školy, vidíš?... tamhle je synagoga, v které jsi byl confirmován, ... zde na tomto hřbitově jsi odříkával za otce kaddiš, tady...“²³¹ a další úryvek také odkazuje na Körnerovo dětství: „Kolem zástup smutečních hostů, mezi nimiž dětský hlásek odříkává modlitbu za mrtvého: Jisgadal vejiskadaš šemé rabó... Nejraději křísil vzpomínky na své dětství, na pokornou zbožnost svého lidu, jemuž se odcizil. Myslíl na dny svátků a cítil teplo u srdce. Seder! Matka přináší polštář a nejdrahocennější pokrývky, aby upravila pro otce sederové křeslo, na stole poháry vína, macesy, hořké byliny, svíčky... Ve veliké měděné nádobě si myje otec ruce, na hlavě má sametovou čepičku... pak nalomí maces a čte z Haggady...“²³² Hostovský zde věrně popsal tradici slavení svátku Pesach. Použil zde úryvek modlitby za

²²⁹ Modré světlo, in.: Egon Hostovský, *Cesty k pokladům*, s. 87 – 88.

²³⁰ Bohumil Polan, *Dvě knihy Egona Hostovského*, *Čin* 7, 1935, č. 23, s. 356.

²³¹ Egon Hostovský, *Případ profesora Körnera*, Praha 1936, s. 50 - 51.

²³² Egon Hostovský, *Případ profesora Körnera*, Praha 1936, s. 103.

mrtvého. Místo pojmu jarmulka nebo kippa²³³ uvádí jen „čepička“, pravděpodobně ve snazy o porozumění ze strany čtenáře. Dále popisuje vzpomínku spojenou se svátkem Jom Kippur. *„Vzpomněla si, jak jí kdysi Körner vypravoval, že utekl z domu ze strachu před otcem, který ho přistihl o Dlouhém dni s cukrovinkami v kapse. Ale hlad ho zase přivedl zpět – a maminka ho ukryla do staré babiččiny skříně, aby jedináčka uchránila před trestem.“*²³⁴ Rodina profesora byla velmi zbožná a ctěla tradice, i když byl Körner asimilantem.

Egon Hostovský vypráví v Případu profesora Körnera také židovskou báji: *„Jedna stará židovská báj vypravuje o malém pasáčkovi, který náhodou přišel o největším židovském svátku do města a zabloudil na své potulce i do synagogy. Nikdy dříve v kostele nebyl, nikdy předtím neviděl tolik zářivých světél a tolik nádhery, nikdy dosud neslyšel tak krásný zpěv. Po prvé v životě stál uprostřed mohutného zástupu zbožných lidí, o jejichž tajemných obřadech a zaklínáních se mu ani nesnilo, po prvé viděl před sebou v záplavě sta svící tolik stkvoucího zlata a nádherných látek, po prvé slyšel hřímající hlas modlícího se davu. Neuměl číst, neuměl hebrejsky, neznal žádnou modlitbu. Ale musel dát nějak najevo svou radost, své štěstí, chtěl se zúčastnit všech těch obřadů, chtěl se modlit a děkovat, nemohl už déle stát jako nečinný divák. I začal pískat – neboť nic vhodnějšího ho nenapadlo, neboť nic jiného lépe neuměl... Nastalo veliké zděšení, rozlícený zástup obklopil ubohého pasáčka, hrozebně se vztyčovaly paže, dav chtěl chlapce bít a ranami ho vyhnat z chrámu, který znesvětil. Když tu se vzpřímil u tóry kmet v nádherném rouchu, onen kmet, na kterého při bohoslužbě byly upřeny oči všech přítomných, zvedl ruce do výše, ztišil hluk a dojat promluvil: ‚Zadržte! Vždyť nyní nastala nejvelebnější chvíle, nejsvatější okamžik! Ted’ promluvila duše!“*²³⁵ Mezi tradice židovství Hostovský řadil i židovské pohádky, pověsti a báje. Tato pověst pochází z chasidské tradice – Hostovský si s Ivanem Olbrachtem vyměňoval chasidské legendy.²³⁶

²³³ Kippa – hebrejský výraz pro jarmulku.

²³⁴ Egon Hostovský, *Případ profesora Körnera*, Praha 1936, s. 83.

²³⁵ Egon Hostovský, *Případ profesora Körnera*, Praha 1936, s. 113 – 114.

²³⁶ Viz pozn. č. 177; výměna probíhala někdy před nebo v roce 1937, kdy Olbracht dokončil *Golet* v údolí.

Dům bez pána v sobě ukrývá velmi zajímavou postavu – Jakuba Wolfa. Po první světové válce odešel na Podkarpatskou Rus, aby se vrátil jako vzdělaný a moudrý rabín. Ve Starkově o něm putovaly legendy, lidé ho vřele přijali jako svého nového rabína. „*Sedm let prý studoval na slavných ješivách: v Galantě, v Chustu, ba i v Bundovcích, sám mukačevský rabín s ním prý disputoval... Uměl česky, hebrejsky a jidiš.*“²³⁷ Za novým rabínem přijížděli rabíni z Rusi a dalších míst. Přijížděli za ním ale bohužel z jiného důvodu. Wolf totiž nikdy nestudoval v ješivě, s rabíny nedisputoval, stal se pouhým vetešníkem a moudra od druhých jen odposlouchal a považoval za své. Rabíni, kteří k němu přijížděli byli jeho věřiteli, protože jim dlužil mnoho peněz. Do Starkova přijel jako rabín protože věděl, že mu tamější lidé uvěří a budou si ho vážit. Jako sirotka si jej nevážili.

Hostovský se zmiňuje o kohenech, původního poslání rodiny: „*Na dědově náhrobku jsou vytesány dvě žehnající ruce, dotýkající se palci, znak Kohenů. Na otcově náhrobku není žádný znak. ...Podle Jindřicha se otec vzdal jistoty. Kohen se nesmí dotknout mrtvoly, nesmí studovat lékařství, nesmí se oženit s rozvedenou ženou,, nesmí... vím já, co všechno nesmí?*“²³⁸ Koheni byli a jsou židovskými kněžími bráni jako potomci Aronovi. Podle biblické tradice jsou určeni Bohem, aby v Chrámu vykonávali bohoslužbu oběti a jejich posláním je žehnat Izraeli. Koheni musí splňovat halachické²³⁹ předpisy o čistotě, původu a stavu. Nesmí mít např. žádnou fyzickou vadu ani nesmí být zranění. Kohenem se může stát pouze ten, jehož otec byl kohenem a matka halachická Židovka²⁴⁰ a v době sňatku panna. Povolání Kohena bylo vždy bráno jako velmi prestižní, proto je s podivem, proč se otec sourozenců v románu této výsady vzdal.

Můžeme jen hádat, zda Hostovský vycházel z vlastní zkušenosti – zda jeho dědeček byl také kohenem. Kniha *Dům bez pána* však v mnoha

²³⁷ Egon Hostovský, *Dům bez pána*, Praha 1937, cit. s. 91 – 92.

²³⁸ Egon Hostovský, *Dům bez pána*, Praha 1937, cit. s. 103.

²³⁹ Halacha – židovské náboženské právo včetně práva biblického (613 micvot), talmudského a rabínského.

²⁴⁰ Halachická Židovka – žena, která má alespoň židovskou matku, nebo konvertitka.

ohledech koresponduje s biografií (bez motivu závěti) Hostovského, a proto je tato možnost pravděpodobná.

Židovský pohřeb se vyznačuje zvláštním průběhem. Po smrti blízkého je tradicí roztrhnout si oděv jako známka zármutku. Pohřeb nesmí být proveden o šabat ani o židovských svátcích. O pohřeb se stará pohřební společnost chevra kadiša. Pohřbení se koná co nejdříve po úmrtí člověka a je co nejprostší.²⁴¹ „Vrátili jsme se z pohřbu...Teta chtěla, abych seděl na nízké stoličce. Je to jakýsi smuteční židovský zvyk. Zpěchoval jsem se. Styděl jsem se.“²⁴² Dnem úmrtí začíná sedm smutečních dnů, během kterých truchlící sedí na zemi nebo co nejbližší zemi na stoličkách a předčítají z knihy Job a Jeremiáš. Od osmého do třicátého dne probíhá druhá fáze truchlení. Po roce od smrti blízkého je zasazen náhrobní kámen.

Víra v příchod mesiáše je důležitou součástí židovského náboženství. „*Nic nevíš o tom, jaký bude svět, až přijde Mesiáš? Vlk bude přebývat s jehňátkem a tygr s beránkem bude uléhat a malý chlapec povede věrný trojlístek – telátko, lvíče a jalovičku. U děr zmije si bude hrát kojeneček a u doupěte baziliškova bude nemluvně mávat ručkou. Nikdo nikomu nebude ubližovat... neboť celý svět zaplaví poznání Boha, tak jako vodstva překrývají moře.*“ Takto o mesiáši promluvil k Emilovi Adlerovi Jakub Wolf. Dále pokračuje: „*Zeptej se u nás na východě kteréhokoliv dítěte na příchod Mesiáše. Zatleská rukama a poskočí. A bude ti zpívat radostnou písničku o tom, jak porostou koláče na stromech, až přijde Mesiáš, jak poteče med v potocích a jak si děcka budou hrát s hvězdami! U nás každý ví, že do tohoto světa špatností, vražd, bídy a lží Mesiáš ještě nevskočil. Změnil se snad svět v ráj, abych věřil, že přišel? On přijde, až se narodí všechny duše, jež se ještě narodit mají.*“²⁴³ Příchod Mesiáše je přímo spojen s nadějí v Boží spásu. Naděje Židů byla posilována historickými událostmi, pogromy, holocaustem, kterými byli Židé nuceni procházet po mnoho staletí. Židé totiž věřili, že mesiáš přijde v době, kdy bude Izrael v mimořádně velkém utrpení. Proto, že Izrael již prošel mnohými válkami,

²⁴¹ Před smrtí jsou si všichni rovni.

²⁴² Egon Hostovský, *Dům bez pána*, Praha 1937, cit. s. 142.

²⁴³ Egon Hostovský, *Dům bez pána*, Praha 1937, cit. s. 210.

Židé věří, že se Izrael stane mesiášem pro tento svět. Po příchodu mesiáše má také dojít ke vzkříšení mrtvých.

Díky této kapitole jsme poznali, jak dokonale dokázal Egon Hostovský využít své nabyté znalosti z oblasti tradic, svátků a zvyků Židů jak ze Střední Evropy, tak z východnější části – Podkarpatské Rusi. Byli jsme informováni o důležitosti víry v Boha a v naději. Hostovský se opakovaně vrací k židovskému pohřbu a s ním souvisejícím tradicím (*V Případu profesora Körnera* a *v Domu bez pána*). Pesach a Jom Kippur jsou dva důležité židovské svátky a je velmi pravděpodobné, že se jich sám Hostovský účastnil, stejně jako pohřbu, díky známosti s mnoha židovskými přáteli. Zážitky ze svátků pak bravurně zakomponoval do textu. O bájích již bylo konstatováno, že je získával od Ivana Olbrachta. Nebál se citovat celou báji a tak dodal autentickou podobu chasidských tradic. O kohenech mohl spisovatel získat informace od přítele MUDr. Jindřicha Kohna, který mohl pocházet z rodiny, kde byla tato tradice po staletí uplatňována (už podle příjmení). Poslední podstatou židovství je víra v mesiáše, která byla zvláště u chasidů velmi důležitá.

Závěrem této kapitoly lze konstatovat, že autorem vytčený cíl, věrně popsal základní pilíře a zvláštnosti židovské víry se podařilo dokonale naplnit.

6. Závěr

V úvodní části předložené diplomové práci jsem se snažila podat výčet reflexe života a díla E. Hostovského. Proto, že existuje nespočet literatury, studií a novinových článků o tomto spisovateli, jsem uvedla jen ta díla, která považuji za nejdůležitější a pro studium děl a života autora za nejpřínosnější.

Životopisy E. Hostovského se většinou zaměřují konkrétně na určité životní období, buď na studentská léta nebo na období emigrace. V další kapitole jsem se snažila o co nejkomplexnější pojetí, které by reflektovalo celý Hostovského život a v jedné z dalších kapitol i dílo do roku 1939, roku odchodu do emigrace.

Židovství Egona Hostovského bylo asimilované, Židem byl pouze díky svým předkům a sám se za Žida nepovažoval. Důležitým faktem ale je, že

se sám snažil své „skryté“ náboženství co nejvíce poznat a prohloubit si své znalosti o něm.

Spisovatel vytvořil v židovských prózách tři okruhy témat, kterými se zabýval ve svých prózách. Ve svém pojetí antisemitismu se autor projevil jako didaktik, kdy proti tomuto typu nesnášenlivosti bojuje; v dílech, zabývajících se jedincem, upřednostňoval typ člověka – ahasvera (bludného žida), ať již byla hlavní postava Židem nebo nikoliv. Některé aspekty tradice judaismu předkládá čtenáři s takovou přesvědčivostí, jako by sám praktikujícím Židem byl. Veškeré reálie, které ve svých románech využil, nebyly ale získány rodinnou a školní náboženskou výchovou, ale vlastním studiem judaismu. Hostovský popsal některé židovské svátky, věnoval se legendám, použil několikrát hebrejštinu.

I když se Egon Hostovský k židovství nepřikláněl, položil ve svém díle základy rozšiřování povědomí o tomto náboženství, v čemž spočívá hlavní význam raných próz autora a tento význam by měl vstoupit do povědomí o tomto českém – světovém spisovateli.

7. Seznam použité literatury

Díla Egona Hostovského (časové řazení):

Lidskost, (pseudonym H. Noge), *Studentský časopis* III., 1923, č. 4, 18. 1., s. 152.

Bořík, *Studentský časopis* III., 1924, č. 9. – 10., 8. 6., s. 326 – 327.

Z ledové říše, (pseudonym H. Noge), *Studentský časopis* IV., 1924, č. 1, 30. 9., s. 3 – 4, 51 – 52, 117 – 118, 136 – 137.

Na severu, *Studentský časopis* IV., 1925, č. 5., 10. 2., s. 184 – 185; č. 6, 10. 3. 1925, s. 208.

Zavřené dveře: Nemocné Prósy, Praha 1926.

Večery v Římě, *Moravskoslezský deník* XXVIII., 1925, č. 181, 4. 7., s. 1 – 2.

Ostrov neapolského zálivu, *Moravskoslezský deník* XXVIII., č. 225, 19. 8. 1925, s. 1 – 2.

F. C. Weiskopf: Do XXI. století přestoupit!, *Host* 7, 1926–1927, s. 155 – 156.

Ve výhni, *Ostravský deník* XXX., 1927, č. 101 – 118, 2. 5. – 23. 5.

H. Ungar: Die Klasse, *Host* 7, 1927–1928, s. 156.

Stezka podél cesty, Praha 1928.

Poslední román Leona Franka Karl und Anna, *Host* 8, 1928–1929, s. 166.

Artur Schnitzler: *Therese*, *Host* 8, 1928–1929, s. 71.

František Kropáč: *Posedlí*, *Host* 8, 1928–1929, s. 95.

Danajský dar, Praha 1930.

Dům bez pána, Praha 1937.

Černá tlupa, Praha 1948.

Cesty k pokladům: Ghetto v nich, Modré světlo, Pan Lorenz, Praha 1928.

Žhář, Praha 1968.

Literární dobrodružství českého spisovatele v cizině, Praha 1995.

Drobné prózy: Tři starci:

Příběh dobrodruha Šimona Korčína, Praha 1997.

Příběh krejčího Václava Hurdta, Praha 1997.

Příběh básníka Zdeňka Ondříka, Praha 1997.

Ztracený stín, Případ profesora Körnera, Praha 2001.

Periodika – články (abecední řazení autorů):

Wojta Běhounek, Egon Hostovský: *Danajský dar*, *Dělnická osvěta* 16, 1930, č. 6, 25. 6., s. 228.

Jan Blahoslav Čapek, Literatura. Krásná, *Naše doba* 37, 1930, č. 8, 15. 5., s. 500 – 503.

Jan Blahoslav Čapek, Literatura krásná., *Naše doba* 38, 1931, č. 9, 15. 6., s. 568 – 569.

Jan Blahoslav Čapek, Literatura krásná., *Naše doba* 42, 1934–1935, č. 3, s. 180 – 184.

Jaroslav Čáp, Egon Hostovský ve světle archivních pramenů, *Hronovské listy*, 1993, č. 5, s. 3.

Václav Černý, E. Hostovský: Stezka podél cesty, *Host* 7, 1927–1928, s. 126.

Václav Černý, Nový román Egona Hostovského, *Literární noviny* 5, 1930–1931, č. 10, s. 3.

Václav Černý, Hostovský v zajetí hysteriků, *Rozhledy* 3, 1934, č. 1, s. 98 – 99.

František Götz, Z nové prózy, *Národní osvobození* 5, 1928, č. 22, 22. 1., s. 4.

František Götz, E. Hostovský: Ghetto v nich, *Národní osvobození* 5, 1928, č. 278, 7. 10., s. 4.

František Götz, Dekadence románu?, *Národní osvobození* 8, 1931, č. 170, 21. 6., s. 14.

František Götz, Nový román Egona Hostovského, *Národní osvobození* 14, 1937, č. 124, 23. 9., s. 6.

Václav Havel, Dopis z New Yorku, *Literární listy* 1, 1968, č. 11, 9. 5., s. 10.

Josef Hora, Povídka o rozvrácených židech, *Literární noviny* 2, 1928, č. 16, s. 4.

Josef Hora, Mladí soudí válku, *Literární noviny* 4, 1930, č. 7, s. 4.

Josef Hora, E. Hostovský: Příklad profesora Körnera, *Literární noviny* 6, 1932, č. 8, s. 4.

Josef Hora, E. Hostovský: Cesty k pokladům, *Magazín Družstevní práce* 2, 1934–1935, č. 9, s. 279.

Olga Hostovská, Můj pen-friend E.H., *Literární noviny*, 1990, č. 4, 4. 7., s. 4 – 5.

Václav Cháb, Drobné zprávy, *Národní osvobození* 7, 1930, č. 52, 22. 2., s. 2.

Josef Kadlec, O Egonu Hostovském, *Literární noviny* 7, 1934–1935, č. 5, s. 8.

Věra Karfíková, Egon Hostovský v české literatuře, *Literární listy* 1, 1968, č. 9, 25. 4., s. 9.

František Kautman, Mezi expresionismem, existencialismem a hebrejskou tradicí, *Literární noviny*, 1997, č. 17, 30. 4., s. 5.

Josef Knap, Rozběhy na román, *Venkov* 22, 1927, č. 291, 9. 12., s. 2.

Josef Knap, Židovský motiv, *Venkov* 24, 1929, č. 65, 16. 3., s. 6.

Viktor Knapp, Ošklivý chlapec a žháři, *Literární noviny* 8, 1935–1936, č. 3, s. 4.

Barbora Knejzlíková, Zapomenutý román Ve výhni a jeho vztah k dalším raným dílům Egona Hostovského, *Tvar*, 2000, č. 15, s. 10 – 11.

František Křelina, Z Hostovského problému dvojníka, *Venkov* 27, 1932, č. 236, 6. 10., s. 6.

František Křelina, Dvojitý svět v povídkové zkratce, *Venkov* 34, 1939, č. 46, 23. 2., s. 7.

Marie Majerová, Egon Hostovský: Ghetto v nich, *Čin* 1, 1929–1930, s. 676.

Jiří Matouš, Egon Hostovský: Danajský dar, *Nové Čechy* 13, 1930, č. 6, 30. 9., s. 167.

Jiří Matouš, E. Hostovský: Ztracený stín, *Nové Čechy* 14, 1931, č. 4 – 5, 27. 6., s. 134.

Jiří Mašek, E. Hostovský: Ghetto v nich, *Host* 8, 1928–1929, s. 46.

Ondřej Neff, Rozepře tří já, *Kmen* 1, 1988, č. 16, s. 4.

Arne Novák, Vždy ke svým kořenům, *Lidové noviny* 45, 1937, 26. 9. č. 485, s. 9.

Bohumil Novák, Z nové tvorby románové a povídkové, *Žijeme*, 1931–1932, č. 10, s. 314 – 316.

Bohumil Novák, E. Hostovský: Případ profesora Körnera, *Rozpravy Aventina* 7, 1931–1932, č. 38, 9. 6. 1932, s. 312.

Bohumil Novák, Román tragikomický, *Rozhledy* 1, 1932, č. 14 – 15, 18. 10., s. 108.

Bohumil Novák, Egon Hostovský: Černá tlupa, *Rozpravy Aventina* 9, 1933, č. 4, 9. 11., s. 43 – 44.

Bohumil Novák, Nad novým románem Egona Hostovského, *Magazín družstevní práce* 1, 1933–1934, č. 8, s. 251 – 243.

Vladimír Papoušek, Obraznost v díle Egona Hostovského, *Tvar*, 1991, č. 46, s. 6.

Antonín Matěj Píša, Egon Hostovský. Zavřené dveře, *Host* 6, 1926–1927, s. 133.

Antonín Matěj Píša, Tři romány, *Sever a východ* 6, 1930, s. 202 – 207.

Antonín Matěj Píša, Román židovské asimilace, *Rozhledy* 1, 1932, č. 10 – 11, 22. 6., s. 75 – 76.

Antonín Matěj Píša, Nový román Egona Hostovského, *Rozhledy* 2, 1933, č. 16 – 17, 9. 11., s. 114 – 115.

Egon Pohorský, Zpráva o Egonu Hostovském, *Listy* 2, 1969, č. 4, 30. 1., s. 432 – 436.

Bohumil Polan, Dvě knihy Egona Hostovského, *Čin* 7, 1935, č. 23, s. 355 – 356.

V. Raffael, E. Hostovský: Danajský dar, *Rozpravy Aventina* 5, 1929–1930, č. 27, s. 324.

Václav Renč, Dům bez pána od Egona Hostovského, *Rozhledy* 6, 1937, č. 26, 30. 9., s. 197 – 198.

Jan V. Sedlák, Pokus o román psychoanalytický, *Literární svět* 1, 1928, č. 12, 8. 3., s. 6 – 7.

Karel Sezima, Z nové tvorby románové, *Lumír* 57, 1930–1931, č. 3, s. 140 – 141.

Karel Sezima, Z nové tvorby románové, *Lumír* 58, 1931–1932, č. 3, s. 146 – 149.

Karel Sezima, Z nové tvorby románové, *Lumír* 59, 1932, č. 1, 17. 11., s. 41 – 46.

Karel Sezima, Z nové tvorby románové, *Lumír* 59, 1932–1933, č. 1, 17. 11., 1932, s. 41 – 46.

Karel Sezima, Z nové tvorby románové, *Lumír* 60, 1933–1934, č. 2, 15. 12., 1933, s. 106 – 113.

Karel Sezima, Menší prosa, *Lumír* 61, 1934–1935, č. 4, s. 216.

Karel Sezima, Menší prosa, *Lumír* 61, 1935, č. 4, 15. 2., s. 215 – 217.

Karel Sezima, Z nové tvorby románové, *Lumír* 65, 1939, č. 6, 10. 3., s. 302 – 309.

Hana Svobodová, Dvě knížky o dětských vzpourách, *Věstník židovských náboženských obcí v Československu* 30, 1968, č. 7., s. 5 – 6.

Karel Štorch, E. Hostovský: Ghetto v nich, *Rozpravy Aventina* 4, 1928–1929, s. 115.

František Valouch, Osamělý běžec Egon Hostovský, *Tvar*, 1990, č. 12, 24. 5., s. 4 – 5.

Miloš Vaněk, Apologie generace, *Čin* 1, 1929–1930, s. 502 – 503.

Miloš Vaněk, E. Hostovský: Ztracený stín, *Čin* 2, 1931, č. 29, 14. 5., s. 688 – 689.

Vojtěch Zelinka, E. Hostovský: Příklad profesora Körnera, *Zvon* 33, 1932–33, č. 18, 18. 1., 1933, s. 255.

Jiří Žantovský, Danajský dar Egon Hostovského, *Tvorba* 5, 1930, č. 43, 30. 10., s. 686 – 687.

Studie, monografie a další (abecední řazení autorů):

Petr Barták, *Egon Hostovský (1908–1973): Medailon autora a výběrová monografie*, Náchod 1990.

Václav Černý, *Paměti I.*, Brno 1994.

Václav Černý, *Paměti II.*, Brno 1994.

Václav Černý, *Paměti III.*, Brno 1992.

Oskar Donath, Účast Židů na české literatuře, in.: O. Donath, *Židé a židovství v české literatuře 19. a 20. století II. – od Jaroslava Vrchlického do doby přítomné*, Brno 1930, s. 181 – 197.

Julius Firt, *Knihy a osudy*, Brno 1991

ed. Vladimír Forst, *Lexikon české literatury: Osobnosti, díla, instituce, Svazek I. H – J*, Praha 1993, s. 294 – 297.

Bedřich Fučík, *Čtrnáctero zastavení*, Praha 1992

Růžena Hamanová, Jedenadvacet dopisů Egon Hostovského Václavu Černému z let 1929–1968 a tři dochované odpovědi Václava Černého z let 1966 – 1968 jako částečný doplněk, in.: kol. autorů, *Česká literární kritika 20. století, k 100. výročí narození Václava Černého*, Sborník č. 37, Praha 2006, s. 205 – 231.

Heslo Egon Hostovský, in.: kol. aut., *Lexikon české literatury, Osobnosti, díla, instituce*, svazek I. (H – L), Praha 1993, s. 294 – 297.

Josef Hiršal, *Vínek vzpomínek*, Praha 1991, s. 258 – 265, 267 – 274.

Lexikon české literatury 2/1, Praha 1993

Antonín Jaroslav Liehm, *Generace*, Praha 1990

Jiří Mucha, *Podivné lásky*, Praha 1988

Ja'akov Newman, Gavriel Sivan, *Judaismus od A do Z*, Praha 2004.

Vladimír Papoušek, *Egon Hostovský: Člověk v uzavřeném prostoru*, Praha 1996.

Vladimír Papoušek, *Trojí samota ve velké zemi*, Jinočany 2001.

Vladimír Papoušek a kol., *Česká literatura v letech 1905-1923*, Praha 2010.

Tomáš Pěkný, *Historie Židů v Čechách a na Moravě*, Praha 2001, s. 133 – 140, 567 – 571.

Jiří Pistorius, *Padesát let Egona Hostovského*, New York 1958.

M. Pohorský, Úniky a návraty Egona Hostovského, in.: doslov k E. Hostovský, *Dobročinný večírek*, Praha 1990, s. 155 – 172.

Livie Rothkirchenová, Osud Židů v Čechách a na Moravě v letech 1938 – 1945, in.: *Osud Židů v protektorátu 1939–1945*, Praha 1991, s. 17 – 79.

Váslav Sádlo, *Egon Hostovský a rodný kraj*, Liberec 2007.

Slovník zakázaných autorů, Praha 1991

Ludmila Šeflová, *Knihy českých a slovenských autorů vydané v zahraničí v letech 1948 – 1978 (exil)*, Brno 1993.

Václav Sádlo, *Egon Hostovský a rodný kraj*, Liberec 2007.

Návrat Egona Hostovského, Sborník z Mezinárodního sympozia o životě a díle Egona Hostovského, 21. – 23. května 1993, Praha 1996.

Slovník zakázaných autorů, 1948–1980, Praha 1991, s. 150 – 152.

Jiří Svoboda, *Spisovatel Egon Hostovský*, Ostrava 1993.

Václav Vaněk, *Disharmonie*, Praha 2009, 287 – 311, 313 – 337.

Internetové zdroje:

K. Čapková, *Českožidovské hnutí po ustavení ČSR*,
http://www.rozhlas.cz/nabozenstvi/salom/_zprava/570412, vyhledáno
dne 7. 8. 2010.

Památník Yad Vashem, Jeruzalém, Izrael:

<http://www.yadvashem.org/>, vyhledáno dne 5. 8. 2010.

<http://members.ozemail.com.au/~host/hostovsk.htm> vyhledáno dne 5. 8.
2010.

http://www.yadvashem.org/wps/portal/!ut/p/ s.7 0 A/7 0 2KE?last_name=hostovsky&first_name=josef&location=czechoslovakia&next_form=result s, Hostovsky Josef, vyhledáno dne 5. 8. 2010.

http://www.holocaust.cz/cz2/resources/ros_chodes/1999/02/hostovsky,
vyhledáno dne 5. 8. 2010.

http://www.yadvashem.org/wps/portal/!ut/p/ s.7 0 A/7 0 2KE?last_name=bauer&first_name=&location=prostejov&next_form=results, Bauer Irma,
vyhledáno dne 5. 8. 2010.

http://www.yadvashem.org/wps/portal!/ut/p/ s.7 0 A/7 0 2KE?last_name=bauer&first_name=&location=prostejov&next_form=results, Bauer

Ludvik, vyhledáno dne 5. 8. 2010.

http://www.yadvashem.org/wps/portal!/ut/p/ s.7 0 A/7 0 2KE?last_name=bauer&first_name=&location=prostejov&next_form=results, Bauer

Zdenek, vyhledáno dne 5. 8. 2010.

http://www.yadvashem.org/wps/portal!/ut/p/ s.7 0 A/7 0 2KE?last_name=bauer&first_name=&location=prostejov&next_form=results, Bauer Petr,

vyhledáno dne 5. 8. 2010.

http://www.yadvashem.org/wps/portal!/ut/p/ s.7 0 A/7 0 2KE?last_name=bauer&first_name=&location=prostejov&next_form=results, Bauer

Ruzena, vyhledáno dne 5. 8. 2010.

http://www.yadvashem.org/wps/portal!/ut/p/ s.7 0 A/7 0 2KE?last_name=bauer&first_name=&location=prostejov&next_form=results, Bauer Josef,

vyhledáno dne 5. 8. 2010.

http://www.yadvashem.org/wps/portal!/ut/p/ s.7 0 A/7 0 2KE?last_name=bauer&first_name=&location=prostejov&next_form=results, Bauer Erna,

vyhledáno dne 5. 8. 2010.

http://www.yadvashem.org/wps/portal!/ut/p/ s.7 0 A/7 0 2KE?last_name=tilleova&first_name=ida&location=czechoslovakia&next_form=results,

Tilleova Ida, vyhledáno dne 5. 8. 2010.

Olga Hostovská, *Pro mne to byla láska na první pohled*,

http://www.holocaust.cz/cz2/resources/ros_chodes/1999/02/hostovsky,

vyhledáno dne 3. 8. 2010.

Cena Egona Hostovského, <http://www.ucl.cz/ceny/?c=11>, vyhledáno dne 5. 8. 2010.

Biografické údaje o českých a německých spisovatelích v poznámkách jsou čerpány z: *Universum Encyklopedie*, Svazky I. (A – F), II. (G – L), III. (M – R), IV. (S – Z), Praha 2002.

Vzhledem k odlišnostem psaní slova Žid a žid je v textu použita pouze forma s velkým počátečním písmenem (pokud neobsahuje citace malé „ž“). Označení židovstvo je uváděno s malým počátečním písmenem.

Obr.: Egon Hostovský jako maturant náchodského gymnázia (1927), fotografie použita z: Václav Sádlo, *Egon Hostovský a rodný kraj*, Liberec 2007, s. 24.